

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернігівський національний технологічний університет
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 8.13010201 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Чернігів– 2013

Магістерська робота. Методичні рекомендації до написання та захисту для студентів спеціальності 8.13010201 „Соціальна робота”. – Чернігів : ЧНТУ, 2013. – 71с.

Укладачі: КОЛЕНІЧЕНКО ТЕТЯНА ІВАНІВНА,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної
роботи ЧНТУ

Відповідальний Володимир Віталійович Кальченко,
за випуск: проректор з науково-педагогічної роботи,
доктор технічних наук, професор ЧНТУ

Рецензенти: СИЛА ТЕТЯНА ІВАНІВНА декан факультету соціальної
роботи ЧНТУ, кандидат психологічних наук, доцент.
КАРПЕНКО ОЛЕНА ГЕОРГІЇВНА завідувач кафедри
теорії та технології соціальної роботи
Інституту соціальної роботи та управління
Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор.

Обговорено та рекомендовано методичною комісією зі спеціальності
8.13010201 – Соціальна роботи.

Протокол №1 від 27 серпня 2013 року.

Голова _____ Т.І. Сила

© ЧНТУ, 2013

© Т.І. Коленіченко, 2013

ЗМІСТ

	Вступ.....	4
1.	Загальні вимоги до написання магістерської роботи.....	6
2.	Основні етапи написання магістерської роботи.....	7
3.	Структура магістерської роботи.....	9
4.	Вимоги до технічного оформлення магістерської роботи	18
5.	Керівництво магістерською роботою	26
6.	Захист магістерської роботи.....	29
7.	Критерії оцінки магістерської роботи.....	32
8.	Типові помилки в написанні та оформленні магістерської роботи.....	36
9.	Додатки	38
9.1	Додаток А. Зразок заяви про затвердження теми магістерської роботи	39
9.2	Додаток Б. Зразок завдання на магістерську роботу.....	40
9.3	Додаток В.1. Зразок написання титульної сторінки магістерської роботи.....	42
9.4	Додаток В.2. Зразок написання пояснювальної записки до магістерської роботи.....	43
9.5	Додаток Г.1. Зразок змісту магістерської роботи (приклад 1).....	44
9.6	Додаток Г.2. Зразок змісту магістерської роботи (приклад 2).....	45
9.7	Додаток Д. Перелік умовних позначень.....	46
9.8	Додаток Ж.1. Зразок написання вступу до магістерської роботи (приклад 1).....	47
9.9	Додаток Ж.2. Зразок написання вступу до магістерської роботи (приклад 2).....	50
9.10	Додаток З.1. Зразок написання висновків до розділів.....	53
9.11	Додаток З.2. Зразок написання висновків до всієї роботи (приклад 1)...	56
9.12	Додаток З.3. Зразок написання висновків до всієї роботи (приклад 2)...	59
9.13	Додаток К. Зразок технічного оформлення сторінки магістерської роботи.....	61
9.14	Додаток Л. Зразок оформлення списку використаних джерел, що подається наприкінці роботи.....	62
9.15	Додаток М. Приклади оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел що наводяться у магістерській роботі.....	63
9.16	Додаток Н. Зразок написання реферату до магістерської роботи.....	

ВСТУП

В основу методичних рекомендацій покладено вимоги нормативних документів (Державних стандартів) щодо оформлення складових роботи, а також використано рекомендації ВАК України щодо підготовки та захисту наукових робіт. Метою даної розробки є допомога студентам у написанні та оформленні магістерських робіт.

Студенти, що навчаються за спеціальністю 8.13010201 „Соціальна робота” підтверджують рівень своєї професійної підготовки, засвідчують готовність до самостійної дослідницької роботи у процесі підготовки та написання наукових робіт, що є визначальним свідченням кваліфікаційної відповідності певному освітньо-кваліфікаційному рівню.

Магістерська робота продовжує, розвиває та закріплює дослідницькі аналітичні навички, сформовані у студентів раніше. Зазначимо, що від курсової роботи магістерська відрізняється не лише більшим обсягом, але й поглибленою аналітичною, складністю досліджуваної проблеми, свідомим застосуванням дослідницьких методів, ґрунтовним знанням наукової літератури з обраної проблематики, свідченням чого є кваліфіковано зроблений у першому (методологічному) розділі огляд наукових і спеціальних джерел.

Магістерською роботою студент завершує свою навчальну та наукову підготовку в університеті. Вона повинна засвідчити професійну зрілість випускника, виявити його загальнонаукову та спеціальну підготовку, довести вміння застосовувати набуті знання для розв'язання конкретних наукових і практичних завдань.

Магістерська робота є підсумком самостійного комплексного дослідження однієї з наукових чи прикладних проблем розвитку соціальної роботи в Україні, показником підготовки студента Чернігівського національного технологічного університету до практичної діяльності у сфері надання соціальних послуг в рамках нормативної та варіативної складових освітньо-професійних програм підготовки магістрів за спеціальністю 8.13010201 Соціальна робота.

Метою магістерської роботи є застосування студентом набутих компетенцій для вирішення актуальних проблем, обґрунтування стратегічних напрямів удосконалення системи соціального захисту незахищених категорій населення, використання сучасних методів наукових досліджень; виявлення тенденцій суспільно-політичного та соціального розвитку держави, дослідження прийняттого зарубіжного досвіду; формулювання пропозицій з удосконалення діяльності органів влади щодо вирішення соціальних проблем та обґрунтування запропонованих рішень.

Основними завданнями магістерської роботи є вивчення та узагальнення теоретико-методологічних засад з обраного напрямку дослідження; проведення всебічного аналізу ситуації із застосуванням сучасного наукового інструментарію; розробка та оцінка альтернативних варіантів вирішення визначених проблем; із використанням ситуаційного аналізу, сучасних технологій; підготовка доповіді та наочних матеріалів

(презентації у PowerPoint), що передають основний зміст роботи та пропозиції автора, з подальшим їх публічним захистом перед Державною екзаменаційною комісією (далі – ДЕК).

У процесі підготовки магістерської роботи студенти мають набути відповідних навичок виконання науково-дослідницької роботи, а під час захисту продемонструвати рівень своєї теоретичної та практичної професійної підготовки. Магістерська робота є самостійною кваліфікаційною працею, в якій на основі виконаних її автором наукових досліджень та використаних джерел логічно і послідовно викладено розв'язання теоретичної проблеми або прикладного завдання, що має відповідне значення для розвитку соціальної роботи.

У магістерській роботі повинні знайти відображення сукупність результатів і положень, що характеризують її автора як здобувача освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, його особистий внесок у розробку відповідної теми в галузі знань «Соціальне забезпечення». Положення, запропоновані студенту, за формою і змістом мають бути обґрунтованими, чітко викладеними, аргументованими і зіставленими з уже відомими науково-практичними розробками стосовно вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Студент у магістерській роботі демонструє свою здатність до самостійної професійної діяльності як науковця, вміння користуватися різноманітними джерелами та нормативно-правовими документами (Законами України, Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України тощо) з досліджуваних питань і використовувати теоретичні положення вітчизняної науки для успішного виконання соціальних завдань, користуватись науковим апаратом, систематизувати та аналізувати одержані дані, правильно оцінювати зміни, які відбуваються у суспільстві, застосовувати набуті знання при розв'язанні конкретних завдань соціальної роботи, робити обґрунтовані висновки та надавати пропозиції щодо удосконалення системи соціального забезпечення незахищених категорій населення.

Видання розраховане на студентів та викладачів-керівників магістерських робіт Чернігівського національного технологічного університету.

1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Перед виконанням наукової роботи студент повинен ознайомитися з основними вимогами до її написання та оформлення. Будь-яка студентська наукова робота повинна мати ознаки самостійного дослідження. Важливо, щоб науковому дослідженню та написанню були притаманні: чіткість і логічна послідовність викладення матеріалу; переконливість аргументації; стислість і точність формулювань, які виключають можливість неоднозначного тлумачення; висвітлення експериментальних методик; конкретність викладення результатів дослідження; обґрунтованість рекомендацій та пропозицій.

Після обрання теми наукової роботи студент повинен визначити мету та основні завдання, які він прагне виконати для того, щоб ґрунтовно дослідити окреслену проблему. Написання магістерської роботи починається з визначення та висвітлення основного питання кожного розділу. Матеріал роботи може бути вичерпним, а зміст правильно розкритим, якщо студент попередньо вивчив наукові праці українських та зарубіжних вчених з досліджуваної ним проблеми. При написанні роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких він бере цитати, матеріали або окремі результати. Необхідно дотримуватися правил цитування, оформлення зносок, списку використаної літератури.

У роботі повинні бути відображені:

- актуальність тематики та відповідність сучасному стану науки;
- обґрунтування вибраного напрямку дослідження та методів, якими ці дослідження здійснюються;
- аналіз та узагальнення наявних наукових результатів;
- наукова та практична цінність виконаної роботи.

Студентські роботи повинні містити елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (книг, журнальних статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів;
- систематизація та аналіз різних думок і підходів, формування власної точки зору на проблему, яка вивчається;
- порівняння теоретичних поглядів вчених і практичної діяльності вітчизняних і зарубіжних шкіл соціальної роботи; розробка методик і проведення експериментів; оформлення висновків та рекомендацій.

Вміння обґрунтовано представити матеріал свідчить про сформованість знань і переконань у студента, про їх системність та свідоме засвоєння. Магістерська робота повинна бути написана унормованою літературною мовою, з використанням наукової термінології, без зловживання цитатами, запозиченими із статей, підручників та з електронних джерел. У роботі не повинно бути граматичних та стилістичних помилок.

2. ОСНОВНІ ЕТАПИ НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Від чітко запланованих основних етапів написання магістерської роботи залежить хід виконання самої роботи та вчасне подання її на кафедру.

Магістерську роботу доцільно виконувати в такій послідовності:

1. Обрання та формулювання теми (зразок написання заяви для затвердження теми наведено у *додатку А*).
2. Складання індивідуального календарного плану роботи (зразок календарного плану наведено у *додатку Б*).
3. Пошук літератури за темою, її аналіз, складання бібліографії.
4. Підготовка першого варіанту теоретичної частини:
  - а) обґрунтування актуальності обраної теми;
  - б) постановка мети і конкретних завдань дослідження;
  - в) визначення об'єкта й предмета дослідження;
  - г) вибір методів (методик) проведення дослідження.
5. Проведення емпіричних досліджень. Опис процесу дослідження.
6. Статистичний аналіз одержаних даних.
7. Інтерпретація отриманих результатів дослідження.
8. Формулювання висновків та оцінювання одержаних результатів.
9. Підготовка тексту, технічне оформлення та подання роботи науковому керівникові.
10. Доопрацювання тексту з урахуванням зауважень керівника.
11. Подання остаточного варіанта роботи рецензентові.
12. Підготовка до захисту.
13. Захист.

Студенти самостійно обирають тему магістерської роботи із запропонованого кафедрою переліку. Допускається внесення змін до теми, враховуючи пропозиції студентів, але у такому випадку студент має узгодити обрану тему з науковим керівником та затвердити ці зміни на кафедрі. Назва роботи повинна бути, по можливості, короткою (не більше 10-12 слів), відповідати спеціальності 8.13010201 «Соціальна робота», вказувати на мету дослідження і його завершеність. Під час першої консультації з науковим керівником уточнюється тема роботи, план дослідження, інструментарій, методи, основна література тощо. При цьому важливо, щоб тема наукової роботи не співпадала із темами, висвітленими у навчальній літературі та не повторювала тематики попередніх (вже захищених) магістерських робіт. Такий підхід зорієнтований на стимулювання самостійного творчого наукового дослідження.

Обравши тему, ознайомившись з літературою, студентові необхідно приступити до складання змісту своєї магістерської роботи, який у процесі роботи може уточнюватися. Але ще до початку роботи над текстом, обов'язково необхідно узгодити зміст з науковим керівником. За необхідності керівник допомагає студентові удосконалити зміст роботи.

Зміст магістерської роботи відображає її структуру, під якою мається порядок компонування і взаємозв'язок її окремих частин.

Магістерська робота повинна обов'язково мати складний зміст, складовими якого є вступ, 2-3 розділи, що включають кілька підрозділів (або параграфів), а також висновки, додатки, за необхідності і список використаних джерел.

Зміст дозволяє ескізно представити досліджувану проблему, викладену у логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь зібраний фактичний матеріал. У творчому дослідженні зміст завжди має динамічний характер і може уточнюватися студентом у процесі дослідження конкретної теми. Наукове дослідження не може проводитися без змісту. Лише сплановане дослідження дає змогу глибоко пізнавати закономірності досліджуваної проблеми.

Робота над магістерською роботою розпочинається з пошуку та опрацювання літератури, що стосується тематики дослідження. Необхідно переглянути всі види джерел, зміст яких пов'язаний з темою дослідження. До них належать матеріали, надруковані в різних вітчизняних і зарубіжних виданнях (монографії, наукові статті, періодичні видання, підручники, посібники та архівні матеріали). Основними завданнями огляду літератури є: ознайомлення з матеріалами за темою, вибір досліджень, що розкривають обрану тему у різних аспектах та найсуттєвіших результатів; виявлення напрямів дослідження та отримання вихідної проблеми для написання роботи.

Пошук літератури слід розпочати з відділу каталогів та залу періодики. Студентів обслуговують різні державні та відомчі бібліотеки: Національна парламентська бібліотека України, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Державна науково-педагогічна бібліотека АПН України, Державна науково-технічна бібліотека України (при цьому необхідно мати відповідне персональне клопотання від Університету) тощо.

Виклад основного матеріалу роботи студент повинен робити послідовно, логічно пов'язувати окремі його частини, повністю розкривати тему роботи. Для цього необхідно приділити увагу сучасним теоретичним і методичними розробками, розглянути і творчо осмислити відповідну наукову літературу та періодичні видання, визначити своє ставлення до дискусійних питань з обраної теми. На основі аналізу емпіричних або звітних даних, особистих вражень та узагальнень потрібно зробити необхідні висновки, висвітлити досягнуті успіхи, визначити наявні недоліки, а також висловити пропозиції щодо можливостей подальшого покращення діяльності об'єкта дослідження.

Організація та проведення емпіричних досліджень ґрунтуються на наукових та етичних принципах наукового дослідження. Продуманість організаційних аспектів (підготовка необхідних матеріалів: тестів, опитувальників, бланків для відповідей) суттєво полегшує сам процес дослідження й опрацювання результатів. Аналіз і статистичне опрацювання отриманих даних, інтерпретація результатів досліджень і формулювання висновків підводять підсумок виконаної роботи.

3. СТРУКТУРА РОБОТИ

Магістерська робота – це навчально-наукове дослідження. Обсяг магістерської роботи становить 80–100 сторінок друкованого тексту, без урахування додатків і списку джерел літератури.

Рекомендується така **структура магістерської роботи**:

- титульний аркуш (пояснювальна записка);
- зміст;
- перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності);
- вступ;
- основна частина (суть роботи);
- висновки;
- додатки (за необхідності);
- список використаних джерел (перелік посилань);
- реферат магістерської роботи.

Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, який містить:

- найменування вищого навчального закладу, факультету, кафедри, де виконана робота;
- назву роботи;
- прізвище, ім'я, по батькові автора та його статус;
- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- місто та рік подання роботи до захисту.

З цього аркуша починається загальна нумерація сторінок роботи, але номер сторінки на ньому не вказується. Приклад оформлення титульної сторінки (пояснювальної записки) наведено у *додатку В*.

Зміст подають безпосередньо після титульного аркуша, починаючи з нової сторінки. Зразок змісту магістерської роботи подано у *додатку Г*.

Основні складові змісту:

- перелік умовних позначень (зразок умовних позначень наведено у *додатку Д*);
- вступ (зразок вступу наведено у *додатку Ж*);
- послідовно перелічені найменування всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки) змісту роботи;
- висновки (зразок висновків наведено у *додатку З*);
- назви додатків;
- номери сторінок, які містять початок відповідного матеріалу;
- список використаних джерел (зразок списку використаних джерел наведено у *додатку Л*).

Перелік умовних позначень складають за умови повторення таких позначень, як символи, аббревіатури, скорочення, що не є загальноприйнятими, більше трьох разів у тексті. Цей перелік розміщують

безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Інакше – розшифровку цих елементів наводять у тексті там, де вперше згадують. У випадку, коли у роботі використовується специфічна термінологія чи вживаються маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їхній перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, що розміщують перед вступом. Перелік друкують двома колонками, у них зліва за абеткою наводять скорочення, справа – детальне тлумачення.

Вступ розташовують після переліку умовних позначень (якщо він є), починаючи з нової сторінки. У вступі до наукової роботи розкривають сутність і стан наукової задачі та її значущість, підстави та вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Далі подають загальну характеристику роботи у рекомендованій нижче послідовності. У вступі коротко подають оцінку сучасного стану досліджуваної проблеми, обґрунтування вибраної теми та необхідності проведення досліджень, зазначаючи: практично розв'язані питання; прогалини в інформації, що існують у даній галузі; провідних вчених і фахівців даної галузі; актуальність та новизну теми; взаємозв'язок з іншими роботами. Вказують на зв'язок обраної теми з напрямками наукових досліджень кафедри соціальної роботи, а також з державними планами та програмами у відповідності з галузевим стандартом підготовки фахівців за спеціальністю 8.13010201 „Соціальна робота”.

Грамотно оформлений теоретико-методологічний апарат (актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання і тощо) магістерської роботи є обов'язковим її атрибутом. Приклад послідовності розташування та змістового наповнення елементів вступу наведено в *додатку Г*.

Основними складовими вступу є:

- Актуальність теми
- Стан розробленості проблеми
- Мета дослідження
- Завдання дослідження
- Об'єкт дослідження
- Предмет дослідження
- Гіпотеза дослідження (на розсуд керівника)
- Теоретико-методологічна основа
- Методи дослідження
- Наукова новизна дослідження
- Практичне значення одержаних результатів
- Експериментальна база дослідження
- Апробація результатів дослідження
- Структура роботи

Вступ не лише орієнтує читача в подальшому розкритті теми, а й містить усі необхідні її кваліфікаційні характеристики. Тому основні складові вступу до магістерської роботи розглянемо докладніше.

Актуальність теми.

Актуальність теми – обов'язкова вимога до будь-якої магістерської роботи, перший критерій, за яким здійснюється її експертиза членами ДЕК.

Тому цілком природно, що вступ до магістерської роботи має починатися з обґрунтування актуальності теми. В цій частині вступу через критичний аналіз та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання) обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки України.

Актуальність (лат. Actualis – дієвість) теми – це важливість, суттєве значення, відповідність теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичними завданнями відповідної сфери діяльності.

Вона характеризує співвідношення між тим, що з даної проблеми вже відомо і що досліджується магістрантом вперше, і свідчить про те, для якої галузі науки мають цінність наукові результати дослідження.

Обґрунтування актуальності вибраної теми магістерської роботи як кваліфікаційної роботи свідчить й про те, як автор уміє вибрати важливу для теорії і практики тему, як розуміє й оцінює її щодо сучасної і соціальної значущості. Актуальність теми характеризує наукову зрілість і професійну підготовленість магістранта.

Висвітлення актуальності має бути небагатослівним. Достатньо в межах однієї сторінки викласти:

- Сутність проблеми дослідження;
- Соціальну значущість проблеми дослідження, вирішення якої має важливе соціально-культурне значення в умовах України;
- Суттєве значення для подальшого розвитку відповідної галузі науки, теорії і практики;
- Вирішення конкретних часткових питань, які сприяють якісним змінам у науці;
- Доцільність роботи, її відмінність в порівнянні з відомими розв'язаннями проблеми.

Мета дослідження впливає із проблеми, тобто ціль дослідження полягає у тому, щоб розв'язати якусь проблему. Мета дослідження може бути пов'язана із:

- обґрунтуванням системи заходів, спрямованих на вирішення проблеми;
- обґрунтуванням закономірностей загального або часткового характеру.
- виявленням комплексу умов успішного вирішення деяких завдань;
- обґрунтуванням підходів до вирішення проблеми;
- добором оптимального обсягу фактів, логіки розкриття змісту даного явища тощо.

Можлива постановка і більш часткових цілей дослідження. Наприклад, можна поставити за мету: виявити умови раціонального використання методів соціальної роботи; визначити ефективну систему заходів, спрямованих на забезпечення індивідуального підходу до клієнтів; установити найбільш загальний алгоритм вирішення зазначеного професійного завдання; обґрунтувати критерії добору змісту діяльності того чи іншого фахівця, досліджувати методику прогнозування і т.д.

Небажано вживати такі формулювання мети магістерської роботи, як:

- «обґрунтування і розробка наукових основ, принципів створення технологій...»;
- «розробка методів та засобів підвищення ефективності за рахунок вдосконалення».

Оскільки не відбувається конкретизація наукових передумов, на яких базується досягнення поставленого завдання.

Формулюючи мету, не слід вживати слова «дослідження...», «вивчення...», оскільки вони вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Між метою і кінцевим результатом дослідження має бути тісний зв'язок. Поставленої мети обов'язково треба досягти. І неодмінно перевірити, чи чітко визначене досягнення мети у висновках.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання певних *завдань дослідження* (у магістерській їх має бути не більше 4).

Завдання дослідження можуть містити в собі наступне (у залежності від характеру наукової проблеми):

- вирішення зазначених теоретичних питань, що входять у загальну проблему (виявлення сутності досліджуваного поняття; подальше удосконалення його визначення; розробка критеріїв ефективності тощо) ;
- експериментальне вивчення практики вирішення даної проблеми (виявлення її визначеного стану, недоліків і суперечностей тощо);
- обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення поставленої мети;
- експериментальна перевірка запропонованої системи заходів з погляду відповідності її критеріям оптимальності (ефективності);
- розробка методичних рекомендацій.

Завдання дослідження повинні бути відносно рівнозначні, не слід розташовувати поруч великі і часткові завдання, що є елементом попередніх.

Неодмінною вимогою до магістерської роботи є логічна відповідність назви теми дослідження, об'єкта, предмета, цілей і завдань дослідження структурі роботи. Сукупність висунутих завдань повинна відображати мету дослідження, що, у свою чергу, відповідає проблемі дослідження.

Магістерська роботи може містити 2-3 гіпотетичні припущення з однієї і тієї ж проблеми. У висновках роботи необхідно відзначити, які з висунутих положень підтвердилися, від чого довелося відмовитися, що змінити, які положення дали негативний результат і чому.

Завдання дослідження не повинні бути глобальними, такими, що претендують стати темами окремих наукових робіт. Вони повинні «працювати» на мету магістерської роботи. Не слід захоплюватися їх кількістю, це призводить до великого обсягу роботи й непоганого її вирішення. Треба ставити як прикладні, так і теоретичні завдання (уведення до наукового обігу нових понять, розкриття їх сутності і змісту, розробка критеріїв і показників оцінки ефективності, принципів, умов і факторів, експериментальна перевірка).

Завдання дослідження формулюються у формі переліку дій:

- «вивчити...»;
- «проаналізувати...»
- «встановити..., вияснити..., обґрунтувати...» та ін..

Формулювати завдання потрібно якомога ретельніше, оскільки опис їх вирішення становитиме зміст розділів і підрозділів магістерської роботи. Це важливо і тому, що назви таких розділів магістерської роботи мають відповідати конкретним завданням і результатам дослідження. Мети і завдань дослідження, а також головного результату треба обов'язково досягнути.

Про досягнення мети слід зазначити у висновках магістерської роботи, про вирішення конкретних завдань магістерської роботи засвідчити висновками до відповідних розділів дослідження.

Якщо мета і завдання магістерської роботи сформульовані неточно, це свідчить про недостатнє осмислення магістрантом головного наукового результату, до якого він прагне.

Проблема дослідження характеризує проблемну ситуацію, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній суспільній практиці і вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування.

Об'єкт дослідження – це реально існуюча дійсність. Під об'єктом пізнання прийнято розуміти частину об'єктивної реальності, що на даному етапі стає предметом практичної і теоретичної діяльності людини.

Сукупність особливих законів і закономірностей функціонування і розвитку об'єкта дослідження складає предмет даної конкретної науки. Предметом пізнання вважають зафіксовані і включені в процес практичної діяльності людини сторони, властивості і відносини об'єкта, досліджувані з визначеною метою в даних обставинах і умовах.

Таким чином, предмет дослідження є більш вузьким за своїм розумінням, ніж об'єкт. *Предмет дослідження* є частиною, стороною, аспектом, елементом об'єкта. Наприклад, об'єктом дослідження може бути система соціального захисту населення, а предметом дослідження – особливості, закономірності формування системи соціального захисту населення в конкретному регіоні у визначений період часу.

Визначаючи об'єкт дослідження, варто дати йому змістовну характеристику. Далі необхідно розкрити місце і значення предмета дослідження у магістерській роботі.

Гіпотеза дослідження (на розсуд керівника). Існують два типи гіпотез:

- описового характеру з вказівкою причин і можливих наслідків;
- пояснювального, коли розкриваються можливі наслідки з визначених факторів, а також умов, за яких ці наслідки обов'язково відбудуться, тобто розкривається, у силу яких причин і обставин дане дослідження має місце.

Гіпотеза не може містити очевидні положення, які не потребують доказів, у формулюванні гіпотези не повинна йти мова про обґрунтування норми („повинна належати”, „повинна розвиватися”, „необхідно організувати”, „варто домогтися” тощо). Гіпотеза – припущення чогось, що дозволяє успішно вирішувати те чи інше завдання.

З метою вирішення поставлених завдань використовуються комплекс загальнонаукових педагогічних та психологічних методів теоретичного та емпіричного дослідження. Вибір *методів дослідження* при виконанні наукової роботи не є довільним, а визначається особливостями окреслених ними завдань, специфікою змісту проблем і можливостями дослідження. Їх коротко перераховують та змістовно визначають, що саме досліджувалося за допомогою того чи іншого методу.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна не повинна зводитися до простого переліку встановлених фактів, ідей, закономірностей, вона має розкривати головну наукову концепцію магістранта, давати наукове пояснення його досліджень у новому якісному і кількісному аспектах.

Виділяють три рівні наукової новизни результатів магістерської роботи.

1. Перетворення відомих даних, докорінна їх зміна.
2. Розширення, доповнення відомих даних.
3. Уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем.

Наукова новизна дослідження – це нові положення, отримані його автором. Для магістерської роботи достатньо сформулювати 2–3 положення, розкривши їх сутність. Новизна може виявлятися в іншому трактуванні поширеної думки; встановленні (доведенні) чогось ...; в удосконаленні ...; у пропозиціях про внесення змін до ... тощо. При цьому важливо розкрити ступінь новизни (вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

Новизна і її ступінь формулюються за допомогою безособових дієслів минулого часу (встановлено, з'ясовано, показано, доведено тощо).

Типові помилки при визначенні наукової новизни.

1. Новизна підмінюється актуальністю теми, її практичною і теоретичною значущістю.
2. У роботі стверджується, що дане питання вивчається вперше, однак це не відповідає дійсності.

3. Висновки до розділу мають характер самоочевидними твердженнями, які не потребують доказу.

4. Немає зв'язку між отриманими раніше і новими результатами.

Практичне значення одержаних результатів – складова вступу, один із основних критеріїв оцінювання магістерської роботи як кваліфікаційної роботи.

Результатом практичного значення одержаних результатів є процес впровадження результатів дослідження. Впроваджувати можна як теоретичні, так і на практичні результати магістерської роботи. Обов'язково має бути впроваджено те, що вказано у висновках магістерської роботи.

Апробація результатів дослідження передбачає надання інформації про виступи студента на наукових конференціях, семінарах.

У разі наявності публікацій за темою магістерської роботи наводиться їх повний бібліографічний опис відповідно до чинних в Україні стандартів.

Вступ завершується інформацією про структуру, обсяг дипломної роботи.

Основна частина магістерської роботи. Суть роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи. Кожний розділ починається з нової сторінки. Зміст розділів основної частини повинен відповідати темі роботи та повністю її розкривати.

У розділах основної частини подається:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- відомості про проведені дослідження (теоретичні чи експериментальні);
- аналіз та узагальнення результатів досліджень.

Основна частина магістерської роботи будується відповідно до визначених мети й завдань магістерської роботи. Як правило, вона складається з 2–3-х розділів (для освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”). Кожен розділ може містити два або більше підрозділів. Їхні назви не повинні повністю повторювати формулювання теми, предмету або мети дослідження.

Обсяг викладеного матеріалу має бути пропорційним. Не можна допускати, наприклад, щоб один із підрозділів складав 8–10 сторінок тексту, а інший – 2–3. Співвідношення теоретичної і практичної частини має складати 40% тексту - теоретична частина, 60% – опис емпіричного дослідження.

Пропонуємо орієнтовану структуру магістерської роботи, оскільки зміст роботи може змінюватися відповідно до теми, мети і завдань магістерської роботи, і за умови погодження з науковим керівником.

Перший розділ магістерської роботи має бути *теоретичного характеру* та містити декілька пунктів. Заголовок цього розділу повинен змістовно відображати сутність проблеми, яка розглядається в магістерській роботі. Дотримуючись принципів послідовного та цілісного викладу наукових матеріалів, слід стисло й лаконічно висвітлити ступінь розкриття проблеми в сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі, зазначивши ті питання чи

аспекти проблеми, які слід вивчити. Бажано ілюструвати текст графічними матеріалами – схемами, графіками, діаграмами тощо. Передбачено використання сучасних літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, присвячених проблемам, що досліджуються у роботі: монографій, наукових статей, матеріалів конференцій, інтернет-публікацій тощо. Обов'язковим є порівняння точок зору представників різних наукових шкіл, використання статистичних даних з обов'язковим посиланням на джерела їх опублікування.

Дотримуючись принципів наукової етики, необхідно перевірити відповідність посилань і цитувань. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно доцільності проведення досліджень у цій галузі.

Обсяг першого розділу не повинен перевищувати 30% загального обсягу магістерської роботи.

Другий розділ магістерської роботи має аналітико-дослідницький характер і складається з 2-3-х пунктів.

У даному розділі дослідження описують власне емпіричні чи експериментальні дослідження та їх результати. Подають детальний опис досліджуваної групи чи вибірки, методик дослідження та окремих методів, які застосовувалися у процесі роботи, а також експерименту і описують етапи експерименту та їхню послідовність.

Опис групи досліджуваних висвітлює головні їх характеристики (стать, вік, освіта, соціальний стан, стан здоров'я та інші, важливі для виокремлення саме такої групи параметри; досліджувана група має бути якомога одноріднішою).

Опис процесу дослідження повинен бути інформативним щодо особливостей побудови дослідження, застосовуваних методик та послідовності їх подання, умов, за яких проводилося дослідження. Опис потенційно містить інформацію про можливі чинники впливу на процес і результати дослідження. Загальновідомі методики не потребують детального опису, а методики, адаптацію яких здійснює автор магістерської роботи, анкети, опитувальники для бесід чи інтерв'ю подають у додатках.

Результати досліджень наводять у зведених таблицях. Ці таблиці слід подати у додатках. Студент має бути готовий показати заповнені бланки опитування із результатами власного дослідження на вимогу наукового керівника чи комісії. Таблиці мають бути зрозумілими читачам, назви змінних в таблицях слід вказувати так, щоб читач міг розуміти, про що йдеться. Детальний опис інформації, яку подано в такій таблиці (позначення змінних та методик, за допомогою яких було отримано ці показники), дає можливість навіть через кілька років, у разі потреби, використати результати власних досліджень у своїй подальшій роботі. Таблиці заповнюють із застосуванням комп'ютерних програм Excel, SPSS тощо.

Всі аналітичні обчислення, таблиці, графіки, діаграми цього розділу супроводжують тлумаченням та висновками, які дозволяють визначити сутність і стан явищ та процесів, що досліджуються, розкрити їх особливості та тенденції розвитку, створити базу для виявлення невикористаних резервів

удосконалення діяльності об'єкта дослідження. Емпіричні матеріали, зібрані автором магістерської роботи, подають у звідній таблиці в додатках.

Обсяг другого розділу – 30-35% загального обсягу роботи.

У *третьому розділі* необхідно на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі, а також з врахуванням результатів аналізу, проведеного у другому розділі роботи, викласти пропозиції щодо перспектив розвитку та удосконалення діяльності обраного об'єкта дослідження (об'єкта у цілому або його окремих структурних одиниць). Такі пропозиції мають бути обґрунтованими, базуватись на відповідних прогностичних розрахунках і мати реалістичний характер. Студент може зазначити, які математичні методи, моделі, програмні засоби при цьому використано або доцільно використати у майбутньому. Доцільно наводити результати анкетувань, проведених за розробленими студентом анкетами, а також результати експертних оцінювань, організованих студентом. Обсяг третього розділу – 30-35% загального обсягу роботи. В аналітичній частині роботи порівнюють отримані результати із аналогічними літературними даними й аналізують збіги і відмінності або негативні результати, оцінюючи чи, вдалося виконати завдання дослідження і досягнути мети і наскільки підтвердилися гіпотези.

При переході від одного підрозділу до іншого в межах розділу повинні застосовуватися логічні зв'язки. Вони сприяють послідовному розкриттю та викладу матеріалу в розділі (тому розглянемо ...; перейдемо до ...; тому важливо зосередити увагу на ...; отже, звернімося до ...; отже, необхідно зупинитися на ... тощо).

Кожний розділ основної частини слід завершувати стислими висновками, використовуючи для цього спеціальні мовні засоби (отже, таким чином, значить, слід сказати, підсумовуючи, зазначимо тощо).

Висновки. Кожний розділ магістерської роботи повинен містити висновки до розділу. Загальні висновки розташовують безпосередньо після викладення суті роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводиться оцінка одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно суті проблеми, питань, що розглядалися у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи.

У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках отриманих результатів, викласти рекомендації щодо їх наукового та практичного використання. Текст висновків можна поділяти на пункти.

Додатки. Додатки необхідно починати з нової сторінки. У додатках вміщуються матеріали, які:

- є необхідним для повноти роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити логічне та впорядковане уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення;
- може бути вилучений для широкого кола читачів, але є необхідним для фахівців.

У додатки, за необхідності, можна включити допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття змісту дослідження, зокрема:

- проміжні математичні доведення, формули та розрахунки;
- таблиці додаткових цифрових даних;
- інструкції, методики, опис алгоритмів і програм розв'язання задач на комп'ютерах, розроблених під час роботи над дослідженням;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- додатковий перелік джерел, на які не було посилань у роботі, але які можуть викликати інтерес.

Додатки розміщують у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток починається з нової сторінки, повинен мати заголовок, що друкується угорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки.

Список використаних джерел. Наукове дослідження завершується списком використаних джерел, який починається з нової сторінки. Магістерська робота має містити 45-50 джерел, серед них мінімум 3 – іноземними мовами. Не рекомендується вживати у магістерських роботах інші назви цієї структурної частини (“Література”, “Бібліографія” тощо). Перелік використаних джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводиться після висновків.

Реферат магістерської роботи (зразок написання реферату подано у додатку Н). Завершальним етапом виконання магістерської роботи є написання реферату, який повинен достатньо ґрунтовно розкривати її зміст. Реферат складається із загальної характеристики магістерської роботи, тобто інформації щодо структури роботи (кількості: розділів, додатків, ілюстрацій, таблиць, використаних джерел; обсяг у сторінках), основного змісту (за розділами), висновків.

Обсяг реферату – до 3 сторінок. Оформлення реферату аналогічно оформленню основного тексту магістерської роботи, за виключенням розміру інтервалу. Текст реферату друкують через одиничний інтервал. Нумерація сторінок здійснюється окремо від нумерації сторінок магістерської роботи. Першою сторінкою реферату є його титульний аркуш, який не нумерується. Структурні частини реферату не нумерують, їх назви друкують великими літерами симетрично до тексту. Реферат магістерської роботи не потрібно підшивати разом з магістерською роботою у тверду палітурку.

4. ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Наукову роботу студенти виконують самостійно, дотримуючись рекомендованої структури та вимог до технічного оформлення.

Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки. Заголовки структурних частин роботи “ЗМІСТ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”,

“ВИСНОВКИ”, “ДОДАТКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ” друкуються великими літерами симетрично до тексту.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Після назви заголовка крапка не ставиться. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Після заголовка (за винятком заголовка пункту) та текстом пропускають один рядок. Кожну структурну частину роботи слід починати з нової сторінки (зміст, вступ, розділи, висновки, додатки, список використаних джерел).

Сторінки, розділи, параграфи, пункти, рисунки, таблиці нумеруються арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставиться. Нумерацію починають зі сторінки “ЗМІСТ”, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки у кінці.

Зміст, перелік умовних позначень, перші сторінки вступу, висновків, списку використаних джерел і літератури, розділів не нумерують, але включають у загальну нумерацію. Номер розділу («1») ставиться після слова “РОЗДІЛ”, після номера крапка не ставиться, потім з нового рядка друкується заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Після номера підрозділу (параграфа) ставиться крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку записують заголовок підрозділу (параграфа).

Магістерська робота набирається на комп’ютері через 1,5 інтервали (29-30 рядків на сторінці) і друкується з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм). Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Можна також використовувати для таблиць та ілюстрацій папір формату А3. Обсяг курсової роботи – 24 сторінки (40 000 знаків = 1 авт. аркуш). Рекомендований обсяг бакалаврської роботи - 50 сторінок, дипломної роботи – до 80 сторінок, а магістерської роботи – від 80 сторінок до 100 сторінок. Обсяг може мати відхилення в межах не більше +/- 30%. В облікований обсяг роботи не включається список використаних джерел та додатки.

Друкуючи роботу, необхідно залишати поля: ліве – не менше 30 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм. Оптимально залишати поля: ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє і нижнє - 2 см (додаток В). Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Стандарт комп’ютерного шрифту: Times New Roman, розмір шрифту 14. Ілюстративні матеріали повинні відповідати формату А4, їх включають до загальної нумерації сторінок роботи, якщо вони розміщуються по тексту роботи, або розміщують, як звичайно, у додатках. Зразок технічного оформлення роботи подано у *додатку К*.

Окремі слова, формули, знаки, які вписуються у друкований текст, мають бути чорного кольору; щільність вписаного тексту має максимально наближатися до щільності основного тексту роботи.

Помилки, описки та графічні неточності можна виправити підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому самому місці або між рядками правильних знаків від руки. Виправлення повинні бути чорного кольору.

Прізвища, назви установ, організацій та інші власні назви у науковій роботі наводяться мовою оригіналу. Скорочення слів і словосполучень вживаються відповідно до стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок розміри яких більше формату А4, враховуються як одна сторінка і розміщується у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

На всі ілюстрації мають бути посилання у роботі. Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно при поданні їх у роботі дотримуватися вимог чинного законодавства про авторські права.

Фотознімки розміром менше за формат А4 мають бути наклеєні на аркуш білого паперу формату А4.

У роботах необхідно обов'язково подавати посилання на джерела та літературу, використану при написанні роботи. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок з джерела, на яке дано посилання в роботі.

Посилання в тексті записуються у квадратних дужках [7,23,45,87] або використовуються посторінкові виноски, у яких вказуються вихідні дані видання, на яке посилається автор. Посилаються на джерело та сторінку (крім газетних статей і випадків, коли посилаються на джерело загалом).

Наприклад:

1. Дослідник М.Фірсов [17] розширює розуміння суті соціальної роботи, включаючи в неї як допомогу, розвиток власних ресурсів, в системі соціокультурних і психосоціальних взаємодій і відносин різних суб'єктів.

2. Методи соціальної роботи – „це сукупність технологій, дослідницьких і терапевтичних процедур, способів діяльності, за допомогою яких здійснюється соціальна робота [9, с. 78]”.

3. Окрім того, на думку П.Павленок та В.Курбатова [7, с.78;14, с.120], методи соціальної роботи включаються у більш загальні поняття – «соціальні технології».

Цифри в [...] відповідають порядковому номеру джерела у списку використаних джерел літератури.

Порядок оформлення ілюстративного матеріалу і таблиць

Під час захисту наукової роботи студент може використовувати ілюстративний матеріал (таблиці, схеми, графіки, діаграми).

Ілюстративний матеріал повинен мати назву, яка записується після номера ілюстрації, за потреби його доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком). У текстовій частині роботи таблиці та ілюстрації розміщують відразу після посилання на них або на наступній сторінці. Їх позначають словом „Рис.” і нумерують послідовно у межах розділу (це не стосується ілюстрацій, поданих у додатках). Номер рисунка складається з номера розділу та порядкового номера (у межах розділу).

Наприклад: Рис.1.3. (тобто третій рисунок першого розділу):

Рис. 1.3. _____
назва

Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, рекомендується розміщувати у додатках. За потреби, ілюстрації доповнюють або поясненнями, або коментарем.

Цифровий матеріал часто подається у таблицях, в яких інформація групується в рядки і графи, відокремлені одна від одної вертикальними та горизонтальними лініями. Як правило, таблиця складається з таких елементів: порядкового номера і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф, горизонтальних рядків і вертикальних граф.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують зверху і друкують симетрично до тексту. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу.

Заголовки колонок записують з великої літери, підзаголовки – з малої, якщо вони є складовими одного речення із заголовком (якщо вони самостійні, тоді з великої). Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку.

У текстовій частині роботи повинні бути посилання на всі таблиці, наприклад: „...у табл. 1.1” (першій таблиці першого розділу), „табл. 2.2” (другу таблицю другого розділу).

Таблиця (номер)

Назва таблиці	
Головна	Заголовки граф
	Підзаголовки граф
	Рядки (горизонтальні)
	Боковик (заголовки рядків)
	Графи (колонки)

Ілюстративний матеріал, який використовується під час захисту роботи для наочності проведеного дослідження, виконують самостійно на

білому аркуші формату А4 або на прозорій плівці формату А4, коли є можливість застосувати проектор. Основною вимогою до ілюстрацій є величина шрифту (бажано, щоби інформацію можна було прочитати з останньої парти аудиторії, в якій відбуватиметься захист).

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.

При написанні магістерської роботи слухач повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати, що наводяться в магістерській роботі, на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, завдання, питання, а також вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання. Посилання на джерела в тексті дослідження слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, —... у працях [1-7]... Коли в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Наприклад: Цитата в тексті: —... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [6, с. 29]. *Відповідний опис у переліку посилань:* 6. Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: Навч. посіб. - К.: КМ Academia, 2003. -192 с. Рекомендується в основному тексті або у заключних абзацах розділів давати посилання на особисті наукові праці слухача. На всі таблиці необхідно посилатися в тексті, при цьому слово —таблиця в тексті пишуть скорочено, наприклад: —...у табл. 1.2. У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово —дивись, наприклад: —див. табл. 1.2. Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування:

а) текст цитати береться в лапки та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз —так званий;

б) пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками;

в) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним

у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

г) якщо необхідно виявити ставлення автора роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

д) коли магістрант, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора магістерської роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. -Т.Я.), (підкреслено мною. -Т.Я.), (розбивка моя. -Т.Я.).

Основні вимоги до технічного оформлення додатків. Додатки слід оформлювати у вигляді окремої частини, розташовуючи їх у порядку появи посилань на них у тексті студентської наукової роботи.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки, мати заголовки, надрукований посередині рядка з великої літери. Посередині рядка над заголовком з великої літери повинно бути надруковано слово "Додаток" і велика літера, що позначає додаток.

Якщо додаток (додатки) оформлюється як окрема частина наукової роботи, то він повинен мати титульну сторінку.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, І, Й, О, Ч, Ь. Наприклад: додаток А, додаток Б тощо. Один додаток позначається "дод. А". Додатки повинні мати спільну з роботою наскрізну нумерацію сторінок.

За необхідності текст додатків може поділятися на розділи, підрозділи, пункти і підпункти, які слід нумерувати в межах кожного додатку відповідно до вимог стандарту. У такому разі перед кожним номером ставиться позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад: А. 2 — другий розділ додатка А; В. 3.1 — підрозділ 3.1 додатка В; Д. 4.1.2 — пункт 4.1.2 додатка Д; З. 1.3.3.4 — підпункт 1.3.3.4 додатка З.

Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є в тексті додатка, слід нумерувати в межах кожного додатка. Наприклад: рисунок В.3 — третій рисунок додатка В; таблиця А.2 — друга таблиця додатка А; формула (А.1) — перша формула додатка А. Якщо в додатку одна ілюстрація, одна таблиця, одна формула, одне рівняння. їх нумерують так: рисунок А.1, таблиця А.1, формула В.1.

Джерела, які студент цитує лише в додатках, розглядають незалежно від процитованих в основній частині наукової роботи і перелічується наприкінці кожного додатка у списку використаної літератури.

Форма цитування, правила складання списку використаної літератури і виноска повинні бути аналогічними прийнятим в основній частині магістерської роботи. Перед номером цитати і відповідним номером у списку використаної літератури і у виносках ставлять позначення додатка.

Якщо в студентській роботі як додаток використовується документ, що має самостійне значення і оформлюється згідно з вимогами до документа цього виду, його копію вміщують у магістерській роботі без змін в оригіналі. Перед копією документа вміщують аркуш, на якому посередині друкують слово "ДОДАТОК" і назву додатку (за наявності), праворуч у верхньому куті аркуша проставляють порядковий номер сторінки. Сторінки копії документа нумерують, продовжуючи наскрізну нумерацію сторінок магістерської роботи (нумерацію сторінок документа залишають).

Студент оформлює обкладинку (сторінки 3 і 1) згідно з вимогами стандарту з бібліотечної та видавничої справи.

Крім обов'язкових елементів, дипломна (магістерська) робота може включати як додатки витяги з нормативних актів, копію документів, зразки анкет, за якими виконувалось узагальнення практики, дані соціологічних досліджень, таблиці, схеми тощо.

Порядок оформлення списку використаних джерел

У текстовій частині магістерської роботи є обов'язковим посилання на використані літературні джерела. Такі посилання повинні відповідати їх порядковим номерам у списку, який складають одним із запропонованих способів (Приклади оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел що наводяться у магістерській роботі подано в *додатку М*):

- 1) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (найпоширеніший спосіб);
- 2) у хронологічному порядку;
- 3) за порядком появи посилань у тексті (цей спосіб зручний для користування, у ВАК України його вважають за найдоцільніший). Список літератури має єдину наскрізну нумерацію.

Доцільним для студентських наукових робіт (курсівих, і магістерських) є алфавітно-нумераційний порядок розташування літературних джерел. Їх записують в алфавітному порядку за прізвищами авторів (якщо в авторів однакові прізвища, тоді їхню послідовність визначають ініціали; якщо використано декілька праць одного автора, то їх записують в алфавітному порядку за першими буквами назв цих публікацій, праці одного автора з однаковими назвами розташовується за хронологією) або за назвами творів, що не записані на окремого автора.

Насамперед записують літературу, яка видана кирилицею, потім – латинкою та мовами з особливою графікою (за алфавітом назв мов – арабською, грузинською, китайською тощо). Як правило, публікації мовами з особливою графікою подають в українській транслітерації або в перекладі запису українською мовою, тоді мову видання вказують через „– Араб., – Яп.”.

Отже, основна вимога до укладання списку використаних джерел – це однотипне оформлення та дотримання чинного державного стандарту на бібліографічний опис документів і друкованих творів (ГОСТ 7.1-84).

Регламентация опису друкованих творів. Із 1984 р. в Україні діє державний стандарт, що відповідає Міжнародному стандартному бібліографічному опису (ISBD). Існують відмінності у бібліографічному описі книг, серійних видань (періодичних, серійних, видань, які продовжуються), окремих частин видання (статей із журналів, збірників, енциклопедій; розділу, тому тощо), інших документів (дисертацій, звітів про науково-дослідну роботу, неопублікованих перекладів, карт, державних стандартів тощо). Відносно недавно з'явилась потреба в оформленні посилань на електронні інформаційні джерела. Однак в Україні поки що не прийнято усталеної форми їх запису, тому використовуються різні стилі оформлення посилань на джерела, опубліковані в Internet.

Складові частини бібліографічного опису: інформація про автора, назва твору, вид видання, за потреби – дані про перевидання, доповнення або переклад, місце видання, дані про видавця, рік видання та обсяг публікації. Інформація про авторів. У бібліографічному описі (як іноземною, так і українською мовами) обов'язковою вимогою є запис ініціалів після прізвища автора, хоча у виданні навпаки, наприклад:

Послідовність прізвищ авторів, подана у виданні зберігається, їх записують через кому (,). Якщо робота має два або три автори, тоді можна подати лише прізвище та ініціали першого і далі додати “та ін.” Або “et al.” (у виданнях латинкою). Видання, що мають чотирьох і більше авторів або не мають індивідуальних авторів записують за назвами, після чого через косу лінію (/) записують дані про авторів, у цьому випадку ініціали розміщують перед прізвищами.

Праці, що мають понад чотири автори, вказуються перші три і додають слова “та ін.” або “et al.”. В описі не вказують дані про наукові ступені, вчені та почесні звання, посаду (проф., докт. істор. наук, акад., Prof., Dr. тощо).

Назву роботи подають так, як вказано на титульному аркуші. Часто після назви подають другу назву (відомості, які пояснюють основну назву роботи), її наводять в описі після основної назви через двокрапку (:). За потреби, після назви уточнюються відомості про видання, наприклад: „Підручник”, „Навч. посібник”, „Довідник”, „Енцикл. словник”, „Зб. статей”, „Зб. наук. праць”, „У 10 т.” тощо (слова в уточненні скорочують відповідно до норм РСТ УРСР 1743-82). Перед уточненням ставлять двокрапку (:).

Інформація про переклад записується після назви через косу лінію (/), наприклад: „Пер. з англ.”, „Пер. з нім.” або „Пер. з фр. В.Бойчука”. Якщо праця має понад три автори, то після даних про переклад через крапку з комою (;) перелічують авторів.

Дані про те, у якому місті, хто і коли видав книгу записують після інформації про автора, назву книги, перевидання чи переклад. Місце видання подають у називному відмінку. Після цього ставлять двокрапку (:). В українській мові прийнято скорочувати лише назву міста Київ (К.), інші: Львів, Харків, Чернівці тощо записують повністю. Для іноземних публікацій допускається скорочення назв міст: англійською – Нью-Йорк (N.Y.),

російською – Москва (М.), Санкт-Петербург (Спб.). Якщо у книзі зазначено два місця видання, то в описі їх подають через крапку з комою (;). Коли одна з двох назв міст не скорочується, тоді обидві подають повністю. Наприклад: „М.; Спб.“, „Київ; Львів” (однак К.; Львів” буде помилкою!). Якщо місце видання невідоме, тоді вказується перше зі словами „Б.м.”, тобто „без місця”, для книг латинкою – „S.l.”. Назву видавництва записують коротко, без лапок і слова „видавництво” (К.: Либідь; Львів: Укр. технології).

У назвах іноземних видавництв можуть вказуватись прізвище, ім'я та ініціали видавця. В описі подають тільки прізвище, не записують імені, ініціалів (William Hodge & Company, Limited, John Wiley & Sons, Ltd)

Якщо книгу видали спільно два видавництва, то у бібліографічному описі вказують обидва, наприклад: Львів: Літопис; Київ: Основи, К.: Основи: Техніка.

Якщо у книзі вказано три або більше видавництв, тоді записують перше зі словами „та ін.” (для книг, виданих латинкою – „etc.”). Рік видання подають після назви видавництва через кому (,) арабськими цифрами, слово рік, число та місяць не записують. Після року ставлять крапку і тире (.-).

Обсяг видання, тобто дані про загальну кількість сторінок і аркушів записують цифрами зі словом сторінка, яке скорочують: с. – в укр. мові; р.– англ.; S. – нім.; s – фр. До загальної кількості сторінок не зараховують сторінки з випускними даними, рекламою, анотацією тощо. Наприклад: К.: Либідь, 2002. – 244 с., N.Y.: Wiley, 2000. – 350 р.

Якщо у книзі нумерація сторінок вказана арабськими або (i) римськими цифрами, то в описі подають: 252 с. або ССLII с.

5. КЕРІВНИЦТВО НАПИСАННЯМ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

Керівництво студентською науковою роботою здійснюється з метою надання студентові необхідної допомоги у процесі її написання, а також здійснення контролю за дотриманням вимог, які висуваються до наукової роботи у вищих навчальних закладах. Науковий керівник магістерської роботи призначається завідувачем кафедри і затверджується наказом декана факультету. Він керує підготовкою наукової роботи, формує разом із студентом план і завдання, список необхідної літератури, надає допомогу в розробці календарного графіку виконання досліджень на весь час написання роботи.

До основних належать такі форми керівництва:

- попередні консультації;
- погодження плану наукової роботи;
- поточні консультації;
- погодження бази і методик проведення експерименту;
- перевірка наукової роботи;
- написання відгуку на роботу;

- консультація з питань захисту студентської наукової роботи. Науковий керівник несе відповідальність за стан виконання та оформлення студентських наукових робіт.

Попередні консультації

Попередні консультації, зокрема, включають:

- загальну консультацію щодо основних вимог до магістерської роботи на відповідній кафедрі інституту (форма виконання, обсяг, терміни написання, особливості змісту окремих розділів тощо);
- поради щодо бібліографії (необхідний обсяг нормативного матеріалу, основні монографічні роботи, теми, останні публікації в періодиці, зарубіжні джерела, методика складання списку літератури тощо);
- рекомендації щодо використання с магістерській роботі матеріалів практики (насамперед неопублікованих) та інших матеріалів ілюстративного характеру.

У результаті попередніх консультацій студент має одержати чіткі та конкретні орієнтири щодо того, що таке курсова (дипломна, магістерська) робота і що він має зробити на початковому етапі її написання.

Погодження плану наукової роботи і визначення індивідуального завдання

Як правило, ця форма керівництва магістерською роботою передбачає:

- рекомендації студенту щодо опрацювання джерел, необхідних для складання плану магістерської роботи;
- ознайомлення з запропонованим студентом планом наукової роботи;
- оцінка змісту запропонованого плану;
- у разі потреби — формулювання конкретних зауважень і пропозицій щодо плану та їх обговорення із студентом.

У результаті на цьому етапі повинен бути вироблений і узгоджений основний варіант (іноді на основі кількох варіантів) плану наукової роботи. Згідно з планом роботи керівник окреслює студентові індивідуальні завдання.

Поточні консультації

Поточні консультації можуть проводитися з окремих питань:

- узагальнення результатів експерименту та опрацювання матеріалів дослідження;
- уточнення позиції студента щодо висвітлення спірних питань;
- використання отриманих статистичних даних, досвіду практичної роботи центрів соціальної допомоги та соціальних служб для молоді тощо;
- формулювання пропозицій щодо вдосконалення соціальної роботи з конкретного напрямку дослідження, розробки, рекомендації практичного характеру та ін.

У результаті поточних консультацій студент має отримати від керівника конкретну допомогу у вирішенні питань, які з'являються у нього в процесі створення першого варіанту наукової роботи.

Перевірка студентської наукової роботи

За домовленістю між керівником і студентом перевірка наукової роботи може відбуватися поетапно (перевірка окремих розділів параграфів), що проводиться у процесі її написання, або перевірка першого варіанту загалом.

Після перевірки керівник дає загальну оцінку напрацьованого матеріалу:

- якою мірою поданий матеріал відповідає вимогам до курсової (дипломної, магістерської) роботи;
- робить зауваження, які студент обов'язково має врахувати при доопрацюванні (студент може відстоювати свою позицію аргументуючи її).

Якщо студент відмовляється врахувати вмотивовані зауваження чи рекомендації керівника наукової роботи, останній попереджає студента про те, які наслідки на його думку, це матиме: негативний відгук, негативна рецензія, зниження оцінки за наукову роботу під час її захисту тощо.

Остаточне рішення про допуск роботи до захисту на ДЕК приймається після попереднього захисту на засіданні кафедри та участі студента у науковій конференції.

Написання відгуку на магістерську роботу

Після подання студентом остаточного варіанту магістерської роботи керівник пише офіційний відгук на роботу. Зміст відгуку залежить від конкретних висновків, які керівник зробив після перевірки остаточного варіанта магістерської роботи.

Якщо поданий варіант, на думку керівника, повністю відповідає вимогам, які ставляться до магістерської роботи, він у загальній формі відзначає це у відгуку і робить висновок щодо можливості допущення роботи до захисту.

Якщо поданий варіант, на думку керівника, в основному відповідає вимогам до магістерської роботи, він зазначає це у відгуку. Водночас керівник може навести конкретні недоліки поданого варіанту роботи, а також вказати, які його зауваження не були враховані студентом. Наприкінці відгуку керівник робить висновок щодо можливості допущення поданого варіанта магістерської роботи до захисту в ДЕК.

Якщо поданий варіант, на думку керівника, загалом не відповідає вимогам до магістерської роботи, він зазначає це у відгуку. Водночас керівник зобов'язаний навести найістотніші недоліки поданого варіанта, а також вказати, які його зауваження не були враховані студентом. Наприкінці

відгуку керівник робить висновок щодо неможливості допуску поданого варіанту магістерської роботи до захисту.

Наявність відгуку на дипломну роботу є необхідним для прийняття рішення завідувачем кафедри про її допущення чи недопущення до захисту в ДЕК.

Рецензія на магістерську роботу

Кожна завершена магістерська робота направляється відповідною кафедрою на зовнішню рецензію. До рецензування залучаються провідні фахівці органів державної влади та місцевого самоврядування, а також наукові та науково-педагогічні працівники науково-дослідних установ. Рецензент визначається завідувачем кафедри за умови, що коло наукових та фахових інтересів рецензента відповідає тематиці роботи. Рецензія має бути підписана та завірена організацією, в якій працює рецензент. У рецензії має бути визначена актуальність обраної теми, практична значущість виконаної магістерської роботи, дана характеристика щодо розкриття теми роботи, відповідність її змісту до завдання. Рецензент робить висновок щодо використання в роботі сучасних методів дослідження, методичних підходів розроблених студентом до вдосконалення діяльності організації, яка була об'єктом дослідження.

У рецензії дається загальна оцінка магістерської роботи (оформлення, стиль, грамотність викладання). За бажанням рецензент може висловити зауваження та думку про оцінку роботи (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), робить висновок щодо можливості допущення її захисту перед ДЕК.

6. ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Магістерську роботу разом з демонстраційним матеріалом, відзивом наукового керівника і зовнішньою рецензією подають на кафедру за графіком її виконання. Після ознайомлення із змістом і оформленням роботи кафедра організує попередній захист роботи, вирішує питання про допуск до захисту перед Державною атестаційною комісією і направлення на зовнішню рецензію.

До захисту магістерських робіт допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану та освітньо-професійної програми за спеціальністю 8.13010201 „Соціальна робота”.

Для захисту випускної кваліфікаційної роботи у ДЕК подають:

- виконану випускну кваліфікаційну роботу магістра;
- письмовий відгук наукового керівника;
- письмові внутрішню і зовнішню рецензії на роботу;
- реферат магістерської роботи;
- диск з комп'ютерним варіантом магістерської роботи у форматі Word 97, Word 2000 або Word XP

Робота подається у двох друкованих примірниках у твердих палітурках з підписом студента, наукового керівника. До ДЕК можуть

подаватися й інші матеріали, що характеризують наукову та практичну цінність виконаної магістерської роботи: друковані статті за темою роботи; документи, що вказують на практичне застосування роботи; макети, зразки матеріалів тощо.

Магістерська робота до захисту не допускається, якщо:

- робота не відповідає вимогам означених методичних рекомендацій;
- робота написана на тему, яка своєчасно не була затвердженою;
- робота виконана не самостійно;
- структура роботи не відповідає методичним вимогам;
- зміст роботи не розкриває її теми;
- робота недбало оформлена;
- відсутній відзив наукового керівника;
- відсутні внутрішня і зовнішня рецензія.

Захист магістерських робіт, як і складання державних іспитів проводиться на відкритому засіданні ДЕК при обов'язковій присутності Голови комісії або його заступника.

Захист магістерської роботи складається з таких частин:

- виступ студента;
- відповіді на поставлені запитання;

У процесі виступу магістранта рекомендується використовувати заздалегідь підготовлені мультимедійні презентації.

Підготовка до захисту магістерської роботи полягає у виготовленні засобів для унаочнення основних результатів досліджень і готуванні доповіді виступу.

Вимоги до презентації

Презентація виступу на захисті магістерської роботи зазвичай не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 15-16 слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови). Тло слайдів презентації бажано обрати одне для всієї презентації. Можна скористатися шаблонами, які містить програма. Бажано, щоб кольори схем, діаграм, малюнків були яскравішими за тло, а отже краще використовувати світле тло з невеликою кількістю декоративних елементів. Ефекти анімації мають допомагати сприйманню інформації, а не бути самоціллю і не відволікати увагу слухачів від змісту презентації. Бажано не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 20-22 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 12-15 строчок тексту.

Презентація виступу повинна містити:

- короткий теоретичний вступ (вказати хто займався досліджуваною проблемою і які підходи вироблені) (1-2 слайди);
- мета (1 слайд)
- гіпотези дослідження (на розсуд керівника) (1 слайд);
- методи та методики дослідження (1 слайд);
- опис змінних і сталих (1-2 слайди);

- опис результатів дослідження (10-12 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди).

Рекомендуємо звернути увагу на типові помилки, які виникають під час підготовки :

- забагато матеріалу на слайді;
- забагато слайдів;
- дуже швидко йдуть слайди;
- малий шрифт;
- надмірне “декорування”;
- тло слайду (шаблон) зливається з текстом або надміру яскравий, відволікає увагу;
- невиправдане використання ефектів анімації;
- виступаючий говорить до екрану.

Студент готує тези виступу чи повний його текст, як правило, заздалегідь. Для захисту кваліфікаційної роботи студентові надається 8–10 хвилин. Текст виступу включає:

- обґрунтування актуальності вибраної теми наукової роботи;
- визначення категоріального апарата дослідження;
- висвітлення найважливіших теоретичних і практичних проблем з теми роботи, визначення власної позиції щодо спірних питань;
- конкретні висновки, пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення соціальної та соціально-педагогічної роботи з клієнтами, поліпшення практики соціальної допомоги, подальших наукових досліджень з теми роботи тощо.

Текст магістерської роботи та виступ студента є підставою для попередніх висновків членів ДЕК щодо оцінки наукової роботи, сумлінності та самостійності студента в роботі над обраною темою дослідження.

Звітними документами про захист випускних кваліфікаційних робіт студентами старших курсів є: виконана випускна кваліфікаційна робота; письмовий відгук наукового керівника; письмова рецензія на випускну роботу; протокол засідання ДЕКу.

Запитання та відповіді

Після виступу студент має відповідати на запитання, які можуть бути поставлені йому присутніми. Ставити питання мають голова (головуючий на засіданні) та члени ДЕКу, а з дозволу голови (головуючого на засіданні) ДЕКу й інші присутні особи. Запитання повинні стосуватися змісту чи форми магістерської роботи, а також окремих положень, сформульованих студентом під час його виступу на засіданні ДЕКу.

Відповіді на питання мають бути короткими, аргументованими, чіткими та конкретними. Вони повинні показати рівень загальної

соціально-педагогічної грамотності студента і рівень його підготовки за обраною спеціалізацією. Відповіді студента під час захисту наукової роботи сприяють поглибленню висновків, які роблять члени ДЕК після виступу студента.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Кожний член ДЕК самостійно приймає рішення щодо оцінки студентської наукової роботи з урахуванням як особистого ознайомлення, так і з огляду на якість її захисту, і на закритому засіданні ці оцінки повідомляється іншим членам ДЕК. Рішення щодо остаточної оцінки приймається після обговорення членами ДЕК. Кожний член ДЕК у разі незгоди з остаточною оцінкою має право на окрему думку, яку він може записати у протоколі ДЕК.

Підсумкову, диференційовану за чотирибальною шкалою, оцінку наукової роботи оголошує голова ДЕК у присутності студентів.

У разі отримання незадовільної оцінки студент може з дозволу адміністрації Інституту (факультету) захистити її протягом трьох днів під час роботи ДЕК. В разі незгоди з боку студента, він вважається відрахованим як такий, що не виконав навчальну програму за фахом підготовки зі спеціальності.

Критерії оцінювання магістерських робіт з соціальної роботи

оцінка „відмінно” магістерська робота є бездоганною за змістом і оформленням; доповідь на захисті є логічною, змістовною, проголошена вільно і переконливо, зі знанням всіх аспектів теми; відповіді правильні; робота повністю відповідає встановленим вимогам; відгуки та рецензії позитивні;

оцінка „добре” – тема роботи практично розкрита, але мають місце недоліки непринципового характеру: в теоретичній частині дещо поверхово проаналізовані літературні джерела; недостатньо використані інформаційні матеріали; є окремі зауваження рецензента, але в цілому рецензія і відгуки позитивні; доповідь логічна, викладена вільно, відповіді на запитання членів ДЕК в основному правильні; робота оформлена згідно з вимогами;

оцінка „задовільно” – тема роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета дослідження; суттєво обмежений аналіз наукової полеміки з означеної проблеми; в аналітичній частині є надлишок елементів описовості; добір інформаційних матеріалів (таблиці, схеми, графіки) не завжди обґрунтований; рекомендації і пропозиції завершального розділу обґрунтовано непереконливо; рецензія та відгуки містять суттєві зауваження; не всі відповіді на запитання членів ДЕК правильні чи недостатньо повні; є зауваження щодо оформлення роботи;

оцінка „незадовільно” – сформульована мета дослідження не розкрита у роботі; відсутній логічний зв'язок між розділами; відсутній

критичний огляд сучасних літературних джерел; аналіз зроблено поверхово, переважає описовість; відсутній докладний аналіз проблем соціального регулювання досліджуваних суспільних відносин; відсутні особисті висновки та пропозиції автора; робота не відповідає спеціальності „соціальна робота”; є суттєві недоліки в оформленні роботи; ілюстрації до захисту відсутні; доповідь прочитана за текстом, відповіді на запитання неточні і неповні.

Узагальнені критерії оцінювання за шкалою ESTC

Критерії оцінювання роботи	Рейтинговий бал за глобальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу виконано самостійно, зміст повністю відповідає назві, поставленій меті і завданням; • робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно; • роботу захищено на «відмінно». 	100	A	відмінно
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу виконано самостійно, зміст загалом відповідає назві, завдання виконані, мети досягнуто; • робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно; • роботу захищено на «добре». 	89	B	добре
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу виконано самостійно, зміст загалом відповідає назві, завдання у цілому виконані, мети досягнуто; • в оформленні роботи є незначні недоліки, зокрема мовні; • роботу захищено на «добре». 	81	C	
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу виконано самостійно, але зміст розкрито недостатньо, завдання виконано частково, що позначалося на повноті досягнення мети; • недостатня кількість бібліографічних джерел; • в оформленні роботи є недоліки, мовні помилки; • роботу захищено на «задовільно». 	74	D	задовільно
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу виконано в основному самостійно, але зміст розкрито недостатньо, завдання виконано не повністю, мети досягнуто лише частково; • недостатня кількість і застарілість бібліографічних джерел; • в оформленні роботи є недоліки, мовні помилки, істотні порушення вимог до наукового стилю; • роботу захищено на «задовільно». 	65	E	
<ul style="list-style-type: none"> • Роботу списано або зміст не розкрито, 	0	F	незадовільно

студент не вміє користуватися науковим апаратом; <ul style="list-style-type: none"> • недостатня кількість і застарілість бібліографічних джерел; • роботу виконано без дотримання формальних вимог, велика кількість мовних помилок; • роботу захищено на «незадовільно». 			
--	--	--	--

Деталізовані критерії оцінювання

При оцінюванні захисту магістерської роботи державна екзаменаційна комісія бере до уваги такі фактори:

- якість магістерської роботи в цілому (її творчий характер, вміння автора аналізувати теоретичний матеріал, обґрунтованість сформульованих практичних рекомендацій);
- самостійність у розробці проблеми;
- якість оформлення магістерської роботи (стиль викладу, грамотність, бібліографія, ілюстративний матеріал);
- рівень виступу магістранта (чіткість у формулюванні актуальності, мети і завдань роботи, вміння зробити правильні висновки, культура мовлення);
- відзив керівника і оцінку роботи рецензента.

За результатами захисту магістерської роботи виставляється оцінка відповідно до нижченаведених критеріїв.

Критерії оцінки магістерських робіт	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
<ul style="list-style-type: none"> • робота написана самостійно, зміст повністю відповідає назві, поставленій меті та завданням; • правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; • зроблено глибокий і всебічний аналіз наукових джерел; • авторські висновки зроблено на високому рівні узагальнення; • якісно виконано експериментальне дослідження; підготовлені практичні рекомендації / навчально-методичні матеріали; • робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно; • робота подана на кафедру вчасно; • рецензент оцінив роботу на оцінку «відмінно» (A); • захист роботи відбувся на «відмінно». 	відмінно	A 100 балів
<ul style="list-style-type: none"> • робота написана самостійно, зміст відповідає назві, завдання виконані і мета досягнута; 	добре	B 89 балів

<ul style="list-style-type: none"> • правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; • зроблено глибокий аналіз наукових джерел; • авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; • не всі дослідницькі завдання експериментального дослідження виконано, але підготовлено необхідні практичні рекомендації / навчально-методичні матеріали; • робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно; • робота подана на кафедру вчасно; • рецензент оцінив роботу на оцінку «добре» (В чи С); • захист роботи відбувся на «добре». 		
<ul style="list-style-type: none"> • робота написана самостійно, зміст відповідає назві, завдання виконані і мета досягнута; • правильно визначено і оформлено науковий апарат дослідження; • зроблено глибокий аналіз наукових джерел; • авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; • в оформленні роботи є окремі недоліки, у тому числі мовні; • не всі дослідницькі завдання експериментального дослідження виконано, практичні рекомендації / навчально-методичні матеріали розроблені не в повному обсязі; • робота подана на кафедру вчасно; • рецензент оцінив роботу на оцінку «добре» (С); • захист роботи відбувся на «добре». 	добре	С 81 бал
<ul style="list-style-type: none"> • робота написана самостійно, зміст розкрито недостатньо, завдання виконані не повністю, що позначилося на повноті досягнення мети; • аналіз наукових джерел не повною мірою відбиває сучасний стан наукової розробки досліджуваної проблеми; • авторські висновки зроблено на недостатньо високому рівні узагальнення; • експериментальна робота носить фрагментарний характер; представлені лише окремі практичні рекомендації/ навчально-методичні матеріали; • в оформленні роботи є недоліки; недостатня кількість бібліографічних джерел; є мовні помилки; • рецензент оцінив роботу на оцінку «задовільно» (D чи E); • захист роботи відбувся на «задовільно». 	задовільно	D 74 бали

<ul style="list-style-type: none"> • робота написана в основному самостійно, зміст розкрито недостатньо, завдання виконані не повністю, що позначилося на повноті досягнення мети; • аналіз наукових джерел не повною мірою відбиває сучасний стан наукової розробки досліджуваної проблеми; застаріла і недостатня бібліографія; • авторські висновки зроблено на невисокому рівні узагальнення; • експериментальна робота носить фрагментарний характер; практичні рекомендації/ навчально-методичні матеріали відсутні або не відповідають змісту; • в оформленні роботи є недоліки; суттєві порушення мовного режиму; • рецензент оцінив роботу на оцінку «задовільно» (E); • захист роботи відбувся на «задовільно». 	задовільно	E 65 балів
<ul style="list-style-type: none"> • робота списана або зміст не розкритий; студент не вміє користуватися науковим апаратом; • робота оформлена без дотримання вимог; велика кількість мовних помилок; • робота подана на кафедру після встановленого терміну; • рецензент оцінив роботу на оцінку «незадовільно» (FX); • захист роботи відбувся на «незадовільно». 	незадовільно	F 0 балів

8. ТИПОВІ ПОМИЛКИ, ЯКІ ДОПУСКАЮТЬ СТУДЕНТИ ПРИ НАПИСАННІ ТА ОФОРМЛЕННІ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

Рекомендуємо звернути увагу на типові помилки, що трапляються в написанні та оформленні магістерської роботи з метою їх уникнення.

1. Зміст роботи не відповідає плану магістерської роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.

2. Сформульовані розділи (підрозділи чи параграфи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.

3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відображає специфіки об'єкта та предмета дослідження.

4. Автор не проявив самостійності, робота є компіляцією або навіть плагіатом.

5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової наукової літератури за останні 5-10 років з теми дослідження.

6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з означеної теми роботи має форму анотованого списку і не відображає рівня досліджуваності проблеми.

7. Не розкрито зміст та організацію особистого експериментального (дипломна, магістерська) дослідження (його суть, тривалість, місце виконання кількість обстежуваних, їх характеристики), поверхово висвітлено стан практичної соціальної роботи.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження або висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких використано матеріал.

10. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту.

11. Як ілюстративний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.

12. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, робота виконана неохайно, з помилками.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок заяви про затвердження теми магістерської роботи

Завідувачу кафедри соціальної роботи
Чернігівського національного технологічного
університету
професору (доценту) _____
(прізвище, ім'я, по-батькові)
студента(ки) ____ курсу

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Заява

Прошу затвердити тему моєї магістерської роботи
_____ і призначити науковим
керівником (посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище й ініціали
викладача).

Дата

Підпис

Додаток Б
Завдання до магістерської роботи
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціальної роботи   Кафедра Соціальної роботи
Спеціальність 8.13010201 «Соціальна робота»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри соціальної роботи
“___” _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТОВІ

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) _____

затверджена наказом по університету від «___» _____

2. Термін здачі студентом закінченого проекту (роботи) _____

3. Вихідні дані до проекту (роботи) _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)

5. Консультанти з проекту (роботи) із зазначенням розділів проекту, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Лєскова Л.Ф., ст. викладач		

6. Дата видачі завдання _____

Керівник _____

(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____

(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми. З'ясування стану вивчення проблеми в літературі. Складання бібліографії		
2	Визначення актуальності проблеми, предмета та об'єкта, гіпотез та завдань дослідження		
3	Складання розгорнутого плану дослідження		
4	Написання теоретичної частини		
5	Підбір методик і складання схеми досліджень		
6	Проведення власне дослідження		
7	Опрацювання отриманих результатів		
8	Написання другого та третього (за наявності) розділів магістерської роботи		
9	Написання вступу та висновків		
10	Оформлення роботи		
11	Подання роботи на рецензування та відгук наукового керівника		
12	Подання роботи з відгуком наукового керівника та рецензією на кафедрі		
13	Захист		

Студент дипломник _____

(підпис)

Керівник проекту _____

(підпис)

Додаток В.1

Зразок написання титульної сторінки магістерської роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернігівський національний технологічний університет
Кафедра соціальної роботи

Магістерська робота

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВАМИ НАСИЛЬСТВА

Виконав: студент ___ курсу, групи _____
напряму підготовки (спеціальності)

_____
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент (внутрішній) _____

_____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент (зовнішній) _____

_____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Чернігів– 20__

Додаток В.2
Зразок написання пояснювальної записки до магістерської роботи

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет

Кафедра _____ соціальної роботи _____
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА
ЗАПИСКА

до дипломного проекту на тему:

Студент групи _____ (шифр) _____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

КЕРІВНИК ПРОЕКТУ _____

КОНСУЛЬТАНТИ: _____

_____

_____

Завідувач кафедри _____

Чернігів, 20____

Додаток Г.1

Зразок змісту магістерської роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ НАВИЧОК У МОЛОДІ	7
1.1 Формування батьківських навичок у молоді як соціально-педагогічна проблема.....	7
1.2 Молодь як суб'єкт сімейного життя.....	18
1.3 Соціально-педагогічні умови формування батьківських навичок у молоді	25
Висновок до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ II	
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ НАВИЧОК У МОЛОДІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ	38
2.1. Аналіз вихідного рівня сформованості батьківських навичок у молоді.....	38
2.2. Методи та форми формування батьківських навичок при підготовці молоді до сімейного життя.....	56
2.3. Ефективність дії експериментальної програми «Підготовка молоді до батьківства».....	65
Висновок до другого розділу.....	73
ВИСНОВКИ	74
ДОДАТКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	82

Додаток Г.2.

Зразок змісту магістерської роботи

ЗМІСТ

Вступ.....	.....
Розділ I	
Теоретичний аналіз проблеми вивчення ціннісної сфери осіб похилого віку.....	.....
1.1. Психологічні особливості особистості осіб похилого віку.....	.....
1.2. Вплив соціальних чинників на особистість та ціннісні орієнтації людей похилого віку.....	.....
1.3. Психологічна характеристика генезису ціннісної сфери осіб похилого віку.....	.....
Висновки до першого розділу	.....
Розділ II	
Експериментальне дослідження особливостей ціннісних орієнтацій осіб похилого віку.....	.....
2.1. Організаційно-методичні засади експериментального дослідження ціннісної сфери осіб похилого віку.....	.....
2.2. Експериментальне вивчення структури та детермінант генезису ціннісних орієнтацій осіб похилого віку.....	.....
2.3. Аналіз психологічних типів особистості людей похилого віку, залежно від особливостей їх ціннісної сфери.....	.....
Висновки до другого розділу	.....
Розділ III	
Розробка та експериментальна перевірка програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку залежно від особливостей їх ціннісної сфери.....	.....
3.1. Аналіз видів соціально-психологічної допомоги особам похилого віку.....	.....
3.2. Основні напрями врахування особливостей ціннісної сфери при розробці програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку.....	.....
3.3. Експериментальна перевірка програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку	.....
Висновки до третього розділу.....	.....
ВИСНОВКИ.....	.....
ДОДАТКИ	.....
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	.....

Додаток Д

Перелік умовних позначень

У тексті дипломної роботи можуть застосовуватися загальноприйняті скорочення без внесення їх у перелік умовних позначень. Наприклад:

- при посиланні:
- див. – дивись,
- пор. – порівняй;
- при позначенні цифрами століть і років: ст. – століття, р. – рік, рр. – роки;
- після перерахування в кінці речення: та ін. – та інше, і т. п. – і тому подібне;
- при географічних найменуваннях: м. – місто, мм. – міста, обл. – область;
- при посиланнях: на таблиці – табл. 1.1, малюнок – мал. 2.1, розділ – розд. 1, том – т.

Водночас якщо автор використовує спеціальні скорочення, специфічну термінологію, їх перелік подають як окремий список і розміщують перед “Вступом”. Цей перелік друкується двома колонками. Зліва за абеткою розміщують скорочення, а справа подають їх розшифровку.

У випадку, коли такі скорочення, специфічна термінологія повторюються менше трьох разів, перелік умовних позначень у науковій роботі не складають. Їх розшифровку наводять безпосередньо в тексті при першому згадуванні.

Додаток Ж.1

Зразок написання вступу до магістерської роботи

Тема магістерської роботи

ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Актуальність дослідження. Інтенсивна індустріально-інформаційна трансформація сучасного суспільства в умовах динамічного розвитку цивілізації зумовлює посилення ролі особистості в технічній галузі, що вимагає формування нової генерації фахівців технічного профілю, здатних до здійснення ефективної міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах, постійного саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації, для яких загальнолюдські та національно-духовні гуманістичні цінності є головним орієнтиром у житті. Особливої значущості набуває проблема створення у навчально-виховному процесі технічних університетів таких умов і впровадження таких технологій, які б сприяли ефективності гуманістичного виховання студентів. На цьому наголошено у нормативно-правових документах, що регламентують шляхи й напрями розвитку освіти в Україні: Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, концепції національного виховання студентської молоді та інших офіційних документах держави.

Розв'язанню досліджуваної проблеми сприяли наукові розробки вітчизняних учених з теорії і методології гуманістично орієнтованої освіти: І. Беха, А. Богуш, Г. Васяновича, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Капської, В. Кременя, А. Макаренка, Ю. Мальованого, Н. Ничкало, Г. Пустовіта, О. Савченко, В. Семиченко, А. Сущенко, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та ін. Гуманістичні ідеї розвитку особистості закладено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Г. Балла, А. Маслоу, К. Роджерса та ін.

Окремі аспекти проблеми гуманістичного виховання особистості досліджували О. Андрійчук, А. Вірковський, Н. Клименюк, Д. Пашенко, І. Шевчук, В. Яковлева та ін. Питанням теорії і практики гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів присвятили свої роботи Є. Барбіна, Р. Беланова, Л. Бобко, Т. Буяльська, С. Даньшева, О. Тепла та ін. Проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої технічної освіти розкрито в дослідженнях І. Кузнецової, П. Скляр, Ж. Свиренко, Т. Уманської, Н. Чигиринської та ін.

Не зважаючи на посилену увагу науковців до проблеми гуманістичного виховання, вона не стала об'єктом окремого дослідження для студентів технічних університетів. Залишається невивченою низка важливих для теорії і практики питань: не з'ясовані особливості гуманістичного виховання студентів, не обґрунтовані педагогічна технологія гуманістичного виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів та умови, що сприяють ефективності цього процесу. Досі існують суперечності між:

- нагальною потребою Української держави у відтворенні гуманістичного потенціалу суспільства та відсутністю цілісного гуманістичного компонента в системі підготовки майбутніх фахівців технічного профілю;

- потенційними можливостями навчально-виховного процесу технічних університетів щодо гуманістичного виховання студентів та недостатнім рівнем його реалізації через усталену практику пріоритетності фахової технічної спрямованості.

Актуальність проблеми дослідження, її недостатня теоретична і практична розробленість, наявні суперечності, необхідність і можливість їх подолання зумовили вибір теми магістерського дослідження: „Гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів”.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічної технології гуманістичного виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. На підставі аналізу наукових джерел уточнити поняття: „гуманізм”, „гуманність”, „гуманізація”, „гуманітаризація”, „гуманістичне виховання”; обґрунтувати сутність і структуру поняття „гуманістичне виховання студентів технічних університетів”.

2. Виявити особливості гуманістичного виховання студентів в умовах навчально-виховного процесу технічних університетів.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні гуманістичної вихованості студентів технічних університетів.

4. Дослідити вплив теоретично обґрунтованої, розробленої та експериментально перевіреної педагогічної технології на рівні гуманістичної вихованості студентів, визначивши педагогічні умови, що забезпечують її ефективність.

Об’єкт дослідження – навчально-виховний процес у технічних університетах.

Предмет дослідження – гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів.

Гіпотеза дослідження. У ході дослідження зроблено припущення про те, що гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів відбуватиметься ефективно, якщо його побудувати на основі науково обґрунтованої та експериментально перевіреної педагогічної технології, яка базується на сукупності гуманістичних принципів виховання, враховує особливості навчально-виховного процесу та передбачає: 1) формування в студентів позитивної мотивації до гуманістичного виховання та оволодіння системою знань про його сутність і значущість в особистісно-професійному становленні; 2) формування гуманістичних особистісних якостей, умінь та навичок міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах; 3) корекцію гуманістичної вихованості студентів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв’язання висунутих завдань і перевірки гіпотези використано загальнонаукові методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, систематизація та узагальнення педагогічної, психологічної, філософської, науково-методичної та спеціальної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів з проблем гуманістичного виховання особистості, що дало змогу проаналізувати стан досліджуваної проблеми і виокремити провідні дослідницькі підходи до розуміння сутності означеного поняття; аналіз сучасної практики технічних університетів та нормативної документації щодо змісту гуманістичного виховання студентів у навчально-виховному процесі вищих закладів освіти; *емпіричні* – цілеспрямоване спостереження за способами і формами прояву гуманістичних якостей і здібностей студентів у міжособистісній взаємодії; тестування, бесіди, анкетування, експертна оцінка та самооцінка студентів з метою виявлення рівнів гуманістичної вихованості; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для перевірки ефективності технології гуманістичного виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів; *статистичні* – кількісний та якісний аналіз експериментальних даних з

використанням методів математичної статистики для перевірки достовірності отриманих результатів експериментальної роботи.

Експериментальною базою дослідження виступили: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв), Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Херсонський національний технічний університет.

На різних етапах наукового пошуку вивчалися й творчо використовувалися позитивні ідеї досвіду роботи вищих технічних навчальних закладів міст Вінниці, Києва, Луганська, Миколаєва, Одеси, Херсона. Усього в дослідженні взяли участь 664 особи, з них 536 студентів та 128 викладачів університетів. Формувальним експериментом охоплено 330 осіб.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягають у тому, що:

- *уточнено* поняття: „гуманізм”, „гуманність”, „гуманізація”, „гуманітаризація”, „гуманістичне виховання”; обґрунтовано сутність поняття „гуманістичне виховання студентів технічних університетів” як невід’ємної складової цілісного педагогічного процесу творення особистості;

- *подальшого розвитку набули* форми і методи аудиторної та позааудиторної роботи („мозковий штурм”, кейс-метод, „відкритий простір”, творчі завдання, залучення студентів до безкорисливої благодійної діяльності, ведення особистісного щоденника спостережень тощо), спрямовані на підвищення ефективності гуманістичного виховання студентів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці науково обґрунтованого навчально-методичного комплексу, спрямованого на гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати магістерського дослідження обговорювалися на науково-практичній конференції: „Технології педагогічної освіти: теорія, досвід, перспективи розвитку в умовах Болонського процесу” (м. Миколаїв, 2007 р.).

Основні результати дослідження відображено в 1 публікації.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 120 сторінки, з них основного тексту – 80 сторінки. У роботі 12 таблиць, 2 рисунки та 4 діаграми, які займають 8 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел 120 найменувань (з них 6 – іноземною мовою).

Додаток Ж.2.

Зразок написання вступу до магістерської роботи

Тема наукової роботи

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Актуальність і доцільність дослідження. Важливою соціально-психологічною проблемою сьогодення є процес старіння людської популяції, який значною мірою залежить від рівня суспільно-економічного розвитку держави. Дані демографічного прогнозу свідчать про постійне зростання кількості осіб похилого віку в загальній структурі населення нашої держави. Сьогодні кожний п'ятий житель України досяг 60-річного віку. Число людей 65 років і старших, котрі у 1994 році складали 14%, у 2025 році збільшиться до 21%.

Гостро постає питання дослідження не лише медичних, соціальних, але і психологічних аспектів проблеми похилого віку. На початку 80-х років ХХ століття питання старіння та довголіття стало предметом спеціального розгляду міжнародних організацій і агентств ООН. У нашій державі функціонує міжгалузєва комплексна програма „Здоров'я нації” (напрямок VI – „Здоров'я нації в старості”) на 2002 – 2011 рр., затверджена постановою Кабінету міністрів України від 10 січня 2002 р., № 14, розробляється законодавство, основним пріоритетом якого є соціальний захист пенсіонерів, що зумовлює зацікавленість науковців проблемами старості та довголіття.

Проблеми особистісного розвитку в період похилого віку і старості досліджували Б.Г.Ананьев, І.Г.Беленька, К.Вишневська-Рошковська, Є.І.Головаха, І.В.Давидовський, Е.Еріксон, О.В.Краснова, О.О.Кронік, О.Г.Лідерс, К.Росяк, Р.С.Яцемірська, К.Юнг. Зокрема, Н.В.Андреев, С.Є.Піняєва розглядали питання особистісного і професійного розвитку у період зрілості. Проблеми особистісних змін у старості, а також особливості життєвого шляху людей похилого віку проаналізовано у роботах Н.А.Логінової, Г.Томе. У працях Л.В.Бороздіної та О.М.Молчанової основна увага приділялась дослідженню самооцінки у похилому віці. Є.І.Холостова, Н.П.Щукіна розглядають питання соціально-психологічної допомоги у період пізнього віку.

Вагомий внесок у розвиток сучасної геронтології та геронтопсихології належить українським науковцям, які провели комплексне дослідження проблем старості, питань довголіття та психологічного вітаукту, біологічних, соціальних, психологічних чинників старіння. Відомі здобутки наукових шкіл О.О.Богомольця, І.І.Мечнікова, В.В.Фролькіса, які пізніше активно розвивалися російськими геронтологами. Психологічні особливості осіб похилого віку у контексті проблеми життєвого шляху та періодизації психічного розвитку особистості досліджували О.І.Кульчицька, В.Ф.Моргун, Т.М.Титаренко. Основні механізми старіння, серед них і психологічні, розглядали Ж.А.Медведев, В.В.Безруков, Г.М.Бутенко, Н.В.Паніна, а медико-психологічні питання пізнього віку – У.Риспаєв, О.К.Кульчицький та інші вчені.

Особливе місце у віковій психології та геронтопсихології займає проблема розвитку ціннісної сфери особи у похилому віці, адже ціннісні орієнтації, як зазначав ще В. Франкл, є стрижнем особистості, а ціннісно-смилова сфера – її базовою підструктурою. Як складові індивідуального досвіду людини, ціннісні орієнтації у пізньому віці або набувають особистісного значення і виступають як опора життєдіяльності, або утруднюють адаптацію до нових соціальних умов.

Знання особливостей сфери ціннісних орієнтацій осіб похилого віку може сприяти визначенню шляхів надання їй соціально-психологічної допомоги у подоланні стресів та фрустрацій особистості, її дезадаптації до нових соціальних умов, задоволенню її потреби у самовираженні тощо, сприятиме подальшому особистісному розвитку особи, її довголіттю.

Нинішня актуальність проблеми ціннісних орієнтацій у похилому віці зумовлює необхідність розробки більш конструктивного підходу до її розв'язання і створення на цій основі науково обґрунтованої програми допомоги особам похилого віку. Все це обумовило вибір теми дисертаційної роботи “Психологічні особливості ціннісних орієнтацій осіб похилого віку”.

Мета дослідження – вивчення психологічних особливостей ціннісних орієнтацій осіб похилого віку і вдосконалення на цій основі соціально-керуючого супроводу їх життєдіяльності.

Відповідно мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Провести теоретичний аналіз психологічних особливостей особистості людей похилого віку та базової її підструктури – ціннісної сфери.
2. Експериментально вивчити психологічну структуру та чинники становлення ціннісних орієнтацій осіб похилого віку.
3. З'ясувати типологію людей похилого віку на основі визначення особливостей їх ціннісно-сміслової сфери.
4. Розробити та експериментально перевірити програму соціально-психологічної допомоги особам похилого віку в умовах геріатричного будинку-інтернату.

Об'єкт дослідження – ціннісні орієнтації осіб похилого віку як вікові новоутворення особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості і детермінанти генезису ціннісних орієнтацій осіб похилого віку.

Гіпотеза дослідження складається з таких припущень:

- “криза пенсійного віку” концентрує у собі внутрішньоособистісний конфлікт на ціннісному рівні, який виявляється у пріоритеті вітальних термінальних ціннісних орієнтацій серед системи інших цінностей та у загальних розбіжностях між ціннісними орієнтаціями та їх доступністю для осіб похилого віку;

- ефективність соціально-психологічної допомоги людям похилого віку забезпечується врахуванням особливостей перебудови їх ціннісно-сміслової сфери, переорієнтації на пікові цінності та одночасного підвищення важливості периферійних ціннісних орієнтацій.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять засади гуманістичної психології (А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл), положення епігенетичної концепції психосоціального розвитку (Е.Еріксон), концептуальні положення щодо розвитку та формування особистості (Г.О.Балл, І.Д.Бех, Б.С.Братусь, І.С.Булах, Л.С.Виготський, Є.І.Головаха, Д.Б.Ельконін, Г.С.Костюк, Д.Ф.Крюкова, О.М.Леонтьєв, С.Д.Максименко, І.П.Мануха, Е.О.Помиткін, В.В.Рибалка), науково-психологічні уявлення про сутність та закономірності розвитку осіб похилого віку (Б.Г.Ананьєв, Л.І.Анциферова, К.Вишневська-Рошковська, М.С.Смульсон, І.В.Давидовський, О.О.Богомолець, О.В.Краснова, О.Г.Лідерс, Н.В.Паніна, В.В.Фролькіс, М.В.Єрмолаєва), концептуальні підходи у дослідженні ціннісно-сміслової сфери особистості (Д.О.Леонтьєв, З.С.Карпенко, Д.М.Узнадзе, В.А.Ядов), сукупність положень особистісно орієнтованого підходу до організації і проведення психологічних досліджень (І.Д.Бех, Н.І.Литвинова, О.М.Отич, Є.В.Єгорова, К.К.Платонов, В.В.Синявський), методологічні засади надання психологічної допомоги у практичній психології (О.Ф.Бондаренко, В.Г.Панок, Н.Ю.Максимова, В.Ф.Моргун, Н.А.Побірченко, Т.С.Яценко), концепції життєвого шляху особистості (Т.М.Титаренко, Н.В.Чепелева), ідеї теорії селективної оптимізації життєдіяльності осіб похилого віку з компенсацією соціальних амортизаторів та соціоемоційної теорії селективності (Ф.Ланг, Н.П.Щукіна, Е.І.Холостова).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів, які зумовлені об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Серед *теоретичних методів* – аналіз, систематизація та узагальнення наукової психологічної літератури; *емпіричних* – констатуючий експеримент, психодіагностичні

методи, цілеспрямоване спостереження, бесіда; *формуючих* – психолого-педагогічний експеримент, психологічний тренінг, метод дискусійного обговорення проблем, рефлексивні методи. Для статистичної обробки даних використовувалися методи математичної статистики: кореляційний аналіз, елементи клайк-аналізу, t-критерій Стьюдента.

Наукова новизна проведеного дослідження виявляється в тому, що:

уточнено розуміння природи “кризи пенсійного віку”, в основі якого лежить розходження між важливістю та доступністю ціннісних орієнтацій для осіб похилого віку; *розроблено* засади створення програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку, яка враховує особливості їх ціннісно-сислової сфери.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні існуючих наукових даних щодо особливостей ціннісно-сислової сфери осіб похилого віку. Отриманий теоретичний матеріал та результати дослідження дають можливість змодельовати сферу ціннісних орієнтацій пенсіонерів, визначити механізми її формування, а отже розробити обґрунтовану програму соціально-психологічної допомоги особам похилого віку. Крім того, отримані результати уможливають прогнозування виникнення „криз пенсійного віку” та розробляти засоби їх подолання.

Практичне значення дослідження полягає у створенні програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку, що перевіряє використання тренінгових методів, ефективність яких раніше недооцінювалася.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося з особами похилого віку 55–65 років, що вийшли на пенсію і не займаються професійною діяльністю, проживають у родинах у м. Тернополі та Тернопільській області та перебувають у Петриківському обласному комунальному геріатричному будинку-інтернаті Тернопільської області. Усього в дослідженні взяло участь 285 осіб, з них 50 – у формуючому експерименті.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення і результати магістерського дослідження обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи” (Тернопіль, 2003).

Публікації. Зміст та результати дисертаційного дослідження відображено у 1 науковій праці.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (120 робіт, з них 10 – іноземною мовою), методичний апарат дослідження подано у 6 додатках на 17 сторінках. Робота містить 11 таблиць та 7 рисунків на 13 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 120 сторінок, основна її частина займає 80 сторінок.

Додаток 3.1.

Зразок написання висновків до розділів

Висновки до першого розділу

Проблеми психологічної характеристики особистості осіб похилого віку надзвичайно актуальні, кількість досліджень з цієї проблематики обмежена, розробка проблеми здійснювалася в основному за часів радянського періоду (фундаментальні дослідження Б. Г. Ананьєва, І. С. Кона та ін.), сьогодні ж більшість психологічних досліджень з проблем старості здійснюються у країнах близького зарубіжжя або за кордоном.

У дисертації використано періодизацію, розроблену Н. С. Пряжніковим, О. В. Хухласвою, яка базується на соціально-психологічному критерії, а не на хронологічному; термін “похилий вік”, “пенсіонер” використовується для означення вікового періоду від 55 до 65 років у жінок і від 60 до 65 років у чоловіків. Похилий вік розглядається як перехідний період, кризовий, пов’язаний з адаптацією до пенсії, як стадія переходу від зрілості до власне старості.

1. Проаналізувавши праці Б. Г. Ананьєва, Н. А. Логінової, Ш. Бюллер, К. Вишневської–Рошковської, М. В. Єрмолаєвої та інших учених, визначено, що особистісне становлення у період похилого віку може проходити двома основними шляхами. Це або виявлення у себе нових можливостей і з їх допомогою компенсація усіх недоліків старості, що тісно пов’язане з продовженням професійної діяльності і задоволенням потреби у спілкуванні, самореалізацією, як формуванням почуття его-інтеграції; або замкнутість на своєму внутрішньому світі, незадоволеність як собою, так і оточуючими, що пов’язано з незадоволенням вище названих потреб, а також особливостями попереднього життя (негативним вирішенням психосоціальних конфліктів на попередніх етапах особистісного становлення, якщо звертатись до теорії особистості Е. Еріксона). З припиненням професійної діяльності, людина зіштовхується з необхідністю вибору між соціальним (стратегія збереження себе як особистості) та індивідуальним (стратегія збереження себе як індивіда) життям. Ці дві стратегії співвідносяться з двома основними типами старіння. М. В. Єрмолаєва вважає, що саме момент вибору визначає структуру подальшої адаптації в похилому віці та старості і відповідно структуру емоційних переживань у цьому віці. Порівняння емоційних переживань осіб даного вікового періоду, яким притаманні альтернативні стратегії адаптації до старості, показує, що стратегія збереження себе як індивіда веде до збереження емоційних ресурсів, стратегія збереження себе як особистості передбачає відносно більші можливості їх витрати, що є позитивним.

2. Проаналізувавши праці провідних закордонних геронтологів визначено, що соціальне оточення впливає на вікові зміни мотивації та емоцій. Обмежена перспектива майбутнього часу пов'язана зі збільшенням мотивації до емоційно значущих контактів, інтровертованість та звуження світогляду пенсіонера. Навпаки, коли індивіди визначають часову перспективу як експансивну, вони віддають перевагу інструментальним цілям (Л. Карстенсен, Ф. Ланг), що можна порівняти із вибором стратегії “збереження себе як особистості”. Регуляція соціальних відносин впливає на покращення почуття суб'єктивного благополуччя у пізньому віці (М. Бальтес, Л. Карстенсен, Ф. Ланг).

3. Визначено, що ціннісні орієнтації відображають ставлення людини до соціальної дійсності, визначаючи, таким чином, широку мотивацію її поведінки. Онтологічною одиницею аксіопсихіки є “міждисциплінарне поняття “цінність” та його психологічний еквівалент – “смысл”. Отже, об'єктом експериментального вивчення стануть ціннісні орієнтації осіб похилого віку, які зважаючи на обґрунтування В.А. Ядова та Д. О. Леонтєва, розуміємо як спрямованість на певні цінності у конкретній ситуації.

4. Визначено, що міра збереженості ціннісно-сислової сфери виступає психологічним критерієм, основою для нормального протікання процесу старіння. В. В. Болтенко, досліджуючи генезис ціннісних орієнтацій в умовах будинків інтернатів визначив, що у процесі старіння відбувається звуження системи цінностей за рахунок актуалізації і поступового відмирання набутих соціальних якостей. Дослідники вікових аспектів усвідомлення і переживання смислу життя вказують на важливість самого факту і результатів цього усвідомлення для формування задоволеності життям на пізніх етапах онтогенезу. У роботах Л. В. Бороздіної, О. М. Молчанової, Е. А. Куруленко, відзначено, що для осіб похилого віку найважливішими є цінності професійної реалізованості, спілкування та корисності для оточуючих. М. В. Єрмолаєва, Н. С. Пряжніков вважають, що головною ціннісною орієнтацією старіючої людини має бути “творчість”, що забезпечує у похилому віці внутрішню інтегрованість, необхідні соціальні зв'язки, відволікає від нав'язливих думок про здоров'я, укріплює почуття власної гідності.

5. Вважаємо, що основою для особистісного розвитку у період похилого віку та старості є формування метаособистісного утворення – життєвого увічнення як форми соціально-ціннісної персоналізації у наступних поколіннях, яке співвідносимо з еґо-інтеграцією та задоволеністю життям у цілому.

6. Загалом, аналіз наукових праць, як вітчизняних так і зарубіжних учених свідчить, що досліджень, присвячених особливостям ціннісних орієнтацій у похилому віці ще дуже мало. Хоча ця проблема є актуальною, оскільки ціннісні орієнтації виступають важливою складовою соціальної поведінки, дають можливість прогнозувати особистісний

розвиток людини; базуючись на знаннях про структуру цінностей у похилому віці можна розробляти адекватні програми консультативної та соціальної допомоги.

У подальшому дослідженні необхідно здійснити розробку методичних підходів до експериментального вивчення особливостей ціннісних орієнтацій осіб похилого віку, визначити шляхи та методи їх діагностики, апробувати психодіагностичний інструментарій, спрямований на виявлення генезису ціннісних орієнтацій осіб зазначеної вікової категорії.

Додаток 3.2.

Зразок написання висновків до всієї роботи

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення наукових здобутків у галузях геронтологічної науки, зокрема психології похилого віку та старості. Розроблено новий підхід до програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку, який ґрунтується на ретельному вивченні психологічних особливостей їх ціннісних орієнтацій, визначенні основних напрямків врахування ціннісно-сислової сфери при розробці програм соціально-психологічної допомоги, спрямованих на її гармонізацію, корекцію самооцінки, самоставлення, тривожності та інтегрального ціннісного показника “задоволеність життям”, який визначає формування почуття “єго-інтеграції” та подолання основних проявів “кризи пенсійного віку”. Апробовано та доведено ефективність нового підходу до формування ціннісно-сислової сфери осіб похилого віку, в основу якого покладено тренінгову роботу з ними, доречність якої раніше заперечувалася.

1. Аналіз наукових даних переконливо свідчить про те, що процес особистісного розвитку у період зрілості і похилого віку не припиняється. Важливу роль у цьому відіграють цінності соціальної активності, суспільно-корисної, творчої, професійної діяльності, прагнення до самореалізації та самоздійснення, передачі особистісного потенціалу, смисло-ціннісних життєвих надбань у індивідуальний досвід наступних поколінь, задоволення потреби у спілкуванні. Визначено, що „криза пенсійного віку” пов’язана зі звуженням сфери ціннісних орієнтацій за рахунок відмирання набутих соціальних якостей та неможливістю задоволення потреби у професійній діяльності.

2. У ході проведення констатуючого експерименту із застосуванням комплексу психодіагностичних методів визначено структуру, психологічні особливості та чинники становлення ціннісних орієнтацій осіб похилого віку:

- провідною ціннісною орієнтацією осіб похилого віку є “гармонійне життя” як прагнення до збереження рівноваги, врівноваженості в основних сферах життєдіяльності, передачі особистісного життєвого досвіду, майстерності нащадкам. Пріоритетними для сучасних пенсіонерів є етичні ціннісні орієнтації, зокрема, “чесність” і “вихованість”, ціннісні орієнтації міжособистісного спілкування. Визначено, що у структурі термінальних ціннісних орієнтацій осіб похилого віку переважають ті, які спрямовані на задоволення “нижчих” вітальних потреб самообслуговування. „Розваги” ж витіснено на периферію ціннісної сфери пенсіонерів. Критичними, на межі витіснення є ціннісні орієнтації „творчість” і „краса природи та мистецтва”, які належать до категорії духовних цінностей і забезпечують ефективний перебіг процесу старіння. Переважно витісненими на периферію є індивідуальні ціннісні орієнтації, а також ціннісні орієнтації, що

спрямовані на самоствердження та професійну самореалізацію. Останнє певною мірою унеможлиблює формування почуття “его-інтеграції”, а отже і позитивну лінію старіння, що зрештою може призвести до скорочення тривалості життя;

- структура ціннісних орієнтацій осіб похилого віку характеризується внутрішньою сталістю та інтегрованістю. Факторами формування системи ціннісних орієнтацій пенсіонерів є соціальні чинники, згодом – особистісні, що переважно виступають детермінантами наявної системи ціннісних орієнтацій. Проте соціальні умови похилого віку, такі як соціальна ситуація розвитку, пов’язана з припиненням професійної діяльності, або ж умови проживання у будинку-інтернаті, моделюють ієрархічні взаємозалежності усередині сформованої системи ціннісних орієнтацій;

- визначено, що для періоду похилого віку характерні суперечності між мотиваційною стороною діяльності (яку представлено важливістю ціннісних орієнтацій) та операційною (на яку вказує їх доступність), що, згідно теорії психічного розвитку Д.Б.Ельконіна, призводить до виникнення особистісної кризи. Таким чином, знайдено пояснення виникнення “кризи пенсійного віку”, що безпосередньо пов’язана з припиненням професійної діяльності.

3. Виділено три типи особистості осіб похилого віку у перші роки після виходу на пенсію, які співвідносяться з двома основними стратегіями старіння. Одну лінію розвитку представляє песимістичний тип, представники якого відзначаються пасивною стратегією адаптації до старіння, що веде до поглиблення „кризи пенсійного віку”, цих осіб характеризує високий рівень дезінтеграції мотиваційно-особистісної сфери, фрустрованість пріоритетних ціннісних орієнтацій та потреб, незадоволеність собою та оточенням, низькі рівні самооцінки, локус-контролю та осмисленості життя, висока тривожність – усе це утруднює, гальмує подальший розвиток особистості та свідчить про необхідність розробки програми соціально-психологічної допомоги, яка б враховувала особливості ціннісної сфери людей похилого віку.

Прогресивну лінію розвитку представляють оптимістичний та гармонійно-реалістичний особистісні типи. Представники цих типів характеризуються високими та середніми рівнями осмисленості життя, сприймання часової перспективи зорієнтоване на майбутнє, позитивним локусом контролю, гармонійністю мотиваційно-особистісної сфери як відсутністю розходжень між бажаним та дійсним, пріоритетом таких ціннісних орієнтацій: „активне діяльне життя”, „творчість”, „пізнання”, „широта поглядів”, „відстоювання своєї думки”. Усе це веде до їх високої поінформованості, вказує на включеність до різних сфер життєдіяльності, розвиток вольових якостей, вищі рівні

самооцінки, що сприяє формуванню его-інтеграції, свідчить про вирішення „кризи пенсійного віку” та сприяє задоволеності життям на наступних вікових етапах.

4. Розроблено програму соціально-психологічної допомоги особам похилого віку на основі тренінгу гармонізації життєвих цінностей, спрямованого перш за все на представників песимістичного типу, що базується на таких положеннях:

- корекцію ціннісно-сислової сфери осіб похилого віку варто здійснювати на основі концепції селективної оптимізації життєдіяльності з компенсацією соціальних амортизаторів у групах взаємодопомоги. Важливим є втілення стратегій соціального увічнення та персоналізації осіб похилого віку у наступних поколіннях. Зміст цих методів розкривається через аналіз інформаційного (підвищення важливості цінності “пізнання”, проведення просвітницьких заходів, діагностичного обстеження тощо), особистісного (корекція самоствалення, самооцінки та тривожності, цінності “задоволеності життям”) та екзистенційного компонента, спрямованого на підвищення важливості тих ціннісних орієнтацій, міра доступності яких висока, зокрема: “краса природи та мистецтва”, “творчість”, а також знаходження компенсаторних можливостей у самій людині для підвищення доступності “активного життя”, через реалізацію та оптимізацію вище перелічених ціннісних орієнтацій;

- результатами тренінгової роботи стали прогнозовані зміни у структурі ціннісних орієнтацій осіб похилого віку, а саме підвищення рангів цінностей “активне життя”, “пізнання”, “розвиток”, “продуктивне життя”, зниження – “матеріально забезпечене життя”, підвищилися показники самооцінки та задоволеності життям, понизився рівень особистісної та ситуативної тривожності, що дозволяє наголосити на позитивних змінах, зниженні коефіцієнта дезінтеграції мотиваційно-особистісної сфери, зростанні рівня самоствалення, що сприяє подоланню “кризи пенсійного віку”, веде до формування метаособистісного утворення – усвідомлення стратегій увічнення і соціально-ціннісної персоналізації, его-інтеграції, забезпечує подальший особистісний розвиток.

Отримані дані не вичерпують всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальші дослідження у напрямку вивчення психологічних особливостей ціннісних орієнтацій осіб похилого віку вбачаємо в аналізі їх поведінкового та емоційного компонентів, визначенні динаміки змін ціннісно-сислової сфери у період старості; розробці та втіленні комплексної програми соціально-психологічної допомоги особам похилого віку.

Додаток 3.3.

Зразок написання висновків до всієї роботи

Зміни, які відбуваються в політичному, економічному та духовному житті суспільства різко загострили проблему військово-патріотичної підготовки майбутніх офіцерів, їх здатності до захисту своєї країни. Важливу роль у реалізації цієї проблеми покликані відіграти військові підрозділи цивільних вищих навчальних закладів України.

Сутність військово-патріотичної підготовки полягає в тому, щоб зовнішні об'єктивні ознаки заходів, які плануються і проводяться, стали внутрішніми знаннями і переконаннями особистості студента – майбутнього офіцера запасу, який спроможний самостійно сформулювати свої ціннісні орієнтації, які відповідали б вимогам суспільства та завданням його військово-професійної діяльності. Такий підхід видається плідним для специфічних умов військового підрозділу цивільного вищого навчального закладу України, оскільки саме тут процеси навчання і позанавчальної діяльності тісно вплетені в єдину систему підготовки майбутніх офіцерів запасу.

1. Аналіз результатів констатуючого етапу експериментального дослідження дозволив виявити недоліки у військово-патріотичній підготовці майбутніх офіцерів:

- відсутність науково-обґрунтованої системи цієї роботи;
- невідповідність існуючої практики військово-патріотичної підготовки студентів – майбутніх офіцерів запасу сучасним реаліям суспільного життя;
- недостатня корегованість у діях керівництва факультетів ЦВНЗ та кафедр військової підготовки цих навчальних закладів, між викладачами кафедр військової підготовки та кураторами академічних навчальних груп факультетів щодо військово-патріотичної підготовки майбутніх офіцерів запасу;
- науково-педагогічними працівниками кафедр військової підготовки не завжди системно застосовуються евристичні, проблемні та аналітичні завдання, спрямовані на військово-патріотичну підготовку студентів, недостатньо аналізується зміст навчальних дисциплін та ефективність їх виховного спрямування в процесі засвоєння матеріалу;

- повільно впроваджуються сучасні активні методи та технології виховання, недостатньо використовуються активні форми заходів військово-патріотичної підготовки;

2. Критеріями військово-патріотичної вихованості студентів, які найбільшою мірою відображають її суть, є:

- патріотична спрямованість особистості студента;
- успіхи в оволодінні військовою спеціальністю;

- ставлення до виконання військового обов'язку як конституційного і дисциплінованість;

- активність в організації та проведенні військово-патріотичних заходів.

Визначення запропонованих критеріїв та аналіз емпіричних даних констатуючого етапу експериментального дослідження дозволив нам виділити п'ять рівнів сформованості патріотичної вихованості студентів, які навчаються на кафедрах військової підготовки ЦВНЗ України: дуже високий, високий, середній, низький та дуже низький.

3. Основними педагогічними умовами, що забезпечують ефективність військово-патріотичної підготовки студентів кафедр військової підготовки визначено: створення єдиного навчально-виховного середовища з необхідними формами і методами військово-патріотичної підготовки студентів – майбутніх офіцерів запасу; запровадження цілісного системно-діяльнісного підходу до організації навчально-виховного процесу на кафедрі військової підготовки цивільного вищого навчального закладу; оптимальне поєднання традиційних і нових форм і методів навчання та виховання.

4. Розроблена технологія військово-патріотичної підготовки майбутніх офіцерів запасу забезпечила створення і ефективне функціонування навчально-виховного середовища на КВП ЦВНЗ як засобу військово-патріотичної підготовки майбутніх офіцерів запасу – захисників і патріотів своєї держави, свого народу.

Проведене дослідження і отримані результати дозволяють рекомендувати впровадження запропонованої технології військово-патріотичної підготовки у навчально-виховний процес військових підрозділів (кафедр, факультетів, інститутів) цивільних вищих навчальних закладів України.

Проведене нами дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Перспективними є такі напрями подальших наукових пошуків:

- конкретизація мети та розробка прийомів і засобів військово-патріотичної підготовки студентів: у процесі вивчення соціально-гуманітарних та спеціальних військових дисциплін; на бойових та героїчних традиціях українського народу;

- впровадження сучасних методик діагностування сформованості патріотичної вихованості курсантів.

Додаток К

Зразок технічного оформлення сторінки магістерської роботи

20 мм

РОЗДІЛ I
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ
ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ

1.1. Питання надання соціальної допомоги людям похилого віку в сучасній теорії і практиці

Розглядаючи питання надання соціальної допомоги людям похилого віку в Україні, слід зазначити, що.....

...

...

←→ 35–30 мм   ...   ←→ 10–15мм

...

...

...

...

...

...

Отже, реалізація соціальної допомоги в умовах ринкової економіки ...

20 мм

Додаток Л

Зразок оформлення списку використаних джерел, що подається наприкінці роботи

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Алгоритмы работы психолога со взрослыми : руководство практического психолога / Галина Сергеевна Абрамова– М. : Академический проект : Гаудеамус, 2003. – 224 с.
2. Абрамова Г. С. Психология человеческой жизни : Исследование геронтопсихологии / Галина Сергеевна Абрамовна. – М. : Издат. Центр "Академия", 2001. – 224 с.
3. Авербух Е. С. Расстройства психической деятельности в позднем возрасте : психиатрический аспект геронтологии и гериатрии / Ефим Соломонович Авербух. – Л. : Медицина, Ленингр. отд-е, 1969. – 285 с.
4. Аверин В. А. Психология личности : уч. пособие / Вячеслав Афанасьевич Каверин. – М : Изд-во Михайлов В.А. 2001. – 89 с.
5. Агеев В. С. Стереотипизация как механизм социального восприятия / В. С. Агеев // Общение и оптимизация совместной деятельности. – М., 1987. – С. 177–188.
6. Айзенк Ганс Юнг Структура личности / Ганс Юнг Айзенк ; [пер. с англ. О. Исаковна]. – М. : КСП +, 1999. – 463 с.
7. Александрова М. Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии / Мария Даниловна Александрова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та., 1974. – 136 с.
8. Алексеевич Г. С. К вопросу об эмоциональной жизни людей пожилого и старческого возраста / Г. С. Алексеевич // Проблемы личности : Материалы симпозиума. – М. – Т.2. – 1970.– С. 344-345.
9. Алешина Ю. Е. Спецпрактикум по социальной психологии : опрос, семейное и индивидуальное консультирование / Ю. Е. Алешина. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 89 с.

Додаток М

Приклади оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел що наводяться у магістерській роботі

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків (або додатків при їх наявності).

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т. ін. [при цьому враховують відповідність бібліографічного опису вимогам ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 — Система стандартів з 14

Приклади оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел що наводяться у магістерській роботі

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Василій Великий. Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. – Львів : Свічадо, 2006. – 307 с. – (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV–V ст. ; № 14). 2. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. – К. : Ін-т математики, 2006. – 111 с. – (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59). 3. Шкляр В. Елементал : [роман] / Василь Шкляр. – Львів : Кальварія, 2005. – 196, [1] с. – (Першотвір).
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397, [1] с. – (Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична" ; вип. 1). 2. Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З.В. Ромовська, Ю. В. Черняк. – К. : Прецедент, 2006. – 93 с. – (Юридична бібліотека. Бібліотека адвоката) (Матеріали до складання кваліфікаційних іспитів для отримання Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ; вип. 11). 3. Суберляк О. В. Технологія переробки

полімерних та композиційних матеріалів : підруч.
[для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. І.
Баштанник. – Львів : Растр-7, 2007. – 375 с.

Три автори

1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущей организации / Р. Л. Акофф., Д. Магидсон, Г. Д. Эддисон; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – XLIII, 265 с.

Чотири автори

1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]. – К. : НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2006. – 106 с. – (Бібліотека спеціаліста АПК. Економічні нормативи).

2. Механізація переробної галузі агропромислового комплексу : [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О. В. Гвоздєв, Ф. Ю. Ялпачик, Ю. П. Рогач, М. М. Сердюк. – К. : Вища освіта, 2006. – 478, [1] с. – (ПТО: Професійно-технічна освіта).

П'ять і більше авторів

1. Психологія менеджмента / [Власов П. К., Липницький А. В., Луцихина І. М. и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. – [3-е изд.]. – Х. : Гуманитар. центр, 2007. – 510 с.

2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 115 с. – (Серія "Формування здорового способу життя молоді" : у 14 кн., кн. 13).

Без автора

1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с. – (Грані світу).

2. Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антологія / [упорядкув., ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. – К. : Грамота, 2007. – 638 с.

3. Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб.наук.праць / наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2007. – 310с.

Багатотомний документ

1. Історія Національної академії наук України, 1941–1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. – К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського.–

(Джерела з історії науки в Україні). – Ч. 2 : Додатки – 2007. – 573 с.

2. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / [сост. Ковалева И. В., Рубцова Е. Ю. ; ред. Иванов В. Л.]. – Львов : НТЦ "Леонорм-Стандарт". – (Серия "Нормативная база предприятия"). – Т. 1. – 2005. – 277 с.

3. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. – Х. Право. – Т. 4: Косвенные налоги. – 2007. – 534 с.

4. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична статистика. Ч.1 / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. – К. : НТУУ "КПІ", 2006. – 125 с.

Матеріали

конференцій, з'їздів

1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників ["Молодь України і аграрна реформа"], (Харків, 11–13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. – 167 с.

2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на республік. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. – К. : ІСОА, 2002. – 147 с.

3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 червня 2000 р. інформ. бюл. – К. : Асоц. укр. банків, 2000. – 117 с. – (Спецвип.: 10 років АУБ).

4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., 6–9 черв. 2000 р., Київ. Т. 2 / відп. Ред. В. Т. Трощенко. – К. : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. – С. 559–956, XIII, [2] с. – (Ресурс 2000).

Словники

1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. – Х. : Халімон, 2006. – 175, [1] с.

2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. – К. : Європ. ун-т, 2007. – 57 с.

3. Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. – К. : Карпенко, 2007. – 219с.

Атласи

1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф.

ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.] ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. – / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.]. – К. : Варта, 2006. – 217, [1] с.

2. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. – 2-ге вид., розшир. та доповн. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 218 с.

3. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. – Х. : Ранок, 2005. – 96 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).

2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / Упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. – К. : МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. – 459 с. – (Нормативні директивні правові документи).

3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ-Н ЕЕ 39.501:2007. – Офіц. вид. – К. : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. – VI, 74 с. – (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).

Стандарти

1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. – [Чинний від 2006-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України 2006. – IV, 231 с. – (Національний стандарт України).

2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 181 с. – (Національні стандарти України).

Бібліографічні показники

1. Куц О. С. Бібліографічний показчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. – Львів : Укр. технології, 2007. – 74 с.

2. Систематизований покажчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997–2005 роки / [уклад. Кириць Б. О., Потлань О. С.]. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 11 с. – (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).
- Дисертації 1. Петров П.П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. – К., 2005. – 276 с.
- Автореферати дисертацій 1. Новосад І.Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 „Технологія машинобудування” / І. Я. Новосад. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
- Частина книги, періодичного, продовжуваного видання 1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 15–18, 35–38.
2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 6. – С. 14–17.
3. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсеєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 25–29.
4. Третьяк В. В. Возможности использования баз знаний для проектирования технологии взрывной штамповки / В. В. Третьяк, С. А. Стадник, Н. В. Калайтан // Современное состояние использования импульсных источников энергии в промышленности : междунар. науч.-техн. конф., 3-5 окт. 2007 г. : тезисы докл. – Х., 2007. – С. 33.
- Електронні ресурси 1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III–IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. — 80 Min / 700 MB. — Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003.
2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису

населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. — К. : CD-вид-во "Інфодиск", 2004.

3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі [Електронний ресурс] : електронні ресурси в науці, культурі та освіті : підсумки 10-ї Міжнар. конф. "Крим-2003" / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн. : <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm>

Додаток Н
Зразок написання реферату до магістерської роботи
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернігівський національний технологічний університет
Кафедра соціальної роботи

Реферат
магістерської роботи

на тему:

ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ

Виконав: студент _____ курсу, групи _____
напряму підготовки (спеціальності)

_____
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент (внутрішній) _____

_____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент (зовнішній) _____

_____
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Чернігів– 20____

Актуальність дослідження. Інтенсивна індустріально-інформаційна трансформація сучасного суспільства в умовах динамічного розвитку цивілізації зумовлює посилення ролі особистості в технічній галузі, що вимагає формування нової генерації фахівців технічного профілю, здатних до здійснення ефективної міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах, постійного саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації, для яких загальнолюдські та національно-духовні гуманістичні цінності є головним орієнтиром у житті. Особливої значущості набуває проблема створення у навчально-виховному процесі технічних університетів таких умов і впровадження таких технологій, які б сприяли ефективності гуманістичного виховання студентів. На цьому наголошено у нормативно-правових документах, що регламентують шляхи й напрями розвитку освіти в Україні: Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, концепції національного виховання студентської молоді та інших офіційних документах держави.

Розв’язанню досліджуваної проблеми сприяли наукові розробки вітчизняних учених з теорії і методології гуманістично орієнтованої освіти: І. Беха, А. Богуш, Г. Васяновича, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Капської, В. Кременя, А. Макаренка, Ю. Мальованого, Н. Ничкало, Г. Пустовіта, О. Савченко, В. Семиченко, А. Суценка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та ін. Гуманістичні ідеї розвитку особистості закладено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Г. Балла, А. Маслоу, К. Роджерса та ін.

Актуальність проблеми дослідження, її недостатня теоретична і практична розробленість, наявні суперечності, необхідність і можливість їх подолання зумовили вибір теми магістерського дослідження: **„Гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів”**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічної технології гуманістичного виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. На підставі аналізу наукових джерел уточнити поняття: „гуманізм”, „гуманність”, „гуманізація”, „гуманітаризація”, „гуманістичне виховання”; обґрунтувати сутність і структуру поняття „гуманістичне виховання студентів технічних університетів”.

2. Виявити особливості гуманістичного виховання студентів в умовах навчально-виховного процесу технічних університетів.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні гуманістичної вихованості студентів технічних університетів.

4. Дослідити вплив теоретично обґрунтованої, розробленої та експериментально перевіреної педагогічної технології на рівні гуманістичної вихованості студентів, визначивши педагогічні умови, що забезпечують її ефективність.

Об’єкт дослідження – навчально-виховний процес у технічних університетах.

Предмет дослідження – гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів.

Експериментальною базою дослідження виступили: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв), Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Херсонський національний технічний університет.

На різних етапах наукового пошуку вивчалися й творчо використовувалися позитивні ідеї досвіду роботи вищих технічних навчальних закладів міст Вінниці, Києва, Луганська, Миколаєва, Одеси, Херсона. Усього в дослідженні взяли участь 664 особи, з них 536 студентів та 128 викладачів університетів. Формувальним експериментом охоплено 330 осіб.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягають у тому, що:

- *уточнено* поняття: „гуманізм”, „гуманність”, „гуманізація”, „гуманітаризація”, „гуманістичне виховання”; обґрунтовано сутність поняття „гуманістичне виховання студентів технічних університетів” як невід’ємної складової цілісного педагогічного процесу творення особистості;

- *подальшого розвитку набули* форми і методи аудиторної та позааудиторної роботи („мозковий штурм”, кейс-метод, „відкритий простір”, творчі завдання, залучення студентів до безкорисливої благодійної діяльності, ведення особистісного щоденника спостережень тощо), спрямовані на підвищення ефективності гуманістичного виховання студентів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці науково обґрунтованого навчально-методичного комплексу, спрямованого на гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати магістерського дослідження обговорювалися на науково-практичній конференції: „Технології педагогічної освіти: теорія, досвід, перспективи розвитку в умовах Болонського процесу” (м. Миколаїв, 2007 р.).

Основні результати дослідження відображено в 1 публікації.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 120 сторінки, з них основного тексту – 80 сторінки. У роботі 12 таблиць, 2 рисунки та 4 діаграми, які займають 8 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел 120 найменувань (з них 6 – іноземною мовою).